

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Hazánk s nemzetünk ezer éves életének e kiválóan emlékezetes napja, 1896. márczius tizenötödike, a *hála* és *remény* ünnepe.

Hála szent érzelmeivel megteljesedett szívből áldjuk a népek Urát, a királyok Királyát, örökkévaló Istenünket azért az atyai szeretetért, melyet ezer esztendő lefolyása alatt, hazánk s nemzetünk iránt megbizonyított; — irgalmáért, melynél fogva apáinkat, minket és gyermekeinket idáiglan szárnyaival takargatott; — hűségéért, a melylyel testi lelki jólétünkről, ideig és örökké tartó boldogságunkról eleve bölcsen gondoskodott!

Jertek széles e világ népei, királyai, bölcsői és lássátok meg, mily hatalmas csudákat cselekedett a mi Urunk Istenünk! Nyiljatok meg nyelvek és szívek s mondjatok hálát minden hívek az idvesség Istenének, a ki őseink vándorútát e szent földre vezérelte, nekik és az ő maradékaiknak ez áldott szép hazát elidegeníthetetlen örökségül odaígérte s a magyar nemzetet, mint paizszsal mind eddiglen befedezte, megvédelmezte!

Am ha angyaloknak nyelvén tudnánk is szólani, mégsem bírnók elszámlálni, meghálálni Isten atyai jóságának bizonyosságait, a melyeket látott és csodált az egész föld kereksege, a mikor hős őseinket győzedelemtől győzedelemre érdemesítette; nemzetünket szent Fia evangyéliomának áldásaiban időről időre bőségesen részeltette; hazánk vagyoni, erkölcsi, míveltségi fejlődését

elősegélte; állami, polgári, lelkiismereti szabadságunkat minden ellenségtől megmentette s e hazát, nemzetet soha vész, vihar, viszály, gyűlölet, ármány és erőszak zsákmányául esni nem engedte, sőt teljes épségben, vigasságban, békeségben mind idáig elvezérelte.

Hálaadással áldozunk Istennek ma, márczius tizenötödikén, kiváltképpen az igazság, szabadság és jog evangyéliomért, a mely — még félszázada sem mult el, a mikor — egy ily nap reggelén, mint nemzetünk feltámadásának örömhíre, átharsant ez egész hazán! A melynek hallattára megrázkódott a föld, ujjongott a tenger, kigyúladtak a havasok és megelevenült a délibáb; a mikor ifjaink látásokat láttak és véneink álmokat álmodoztak, melyeket a mi Urunk, Királyunk, Istenünk valóságos életre hívott.

Remény kél hát szívünkben, mig ajakunk hálát rebeg, hogy az a jóságos Gondviselő, a ki hazánkat nemzetünket így kegyelte a multban, nem hágy el a jövőben! Táplálja lelkünket az az élő reménység, hogy a népek felett uralkodó és ítélő nagy Isten, nem emlékezik meg soha a sok bűnről, melyet e haza nagyjai, kicsinyjei, ifjai és vénei ezer esztendő alatt vétettek ő Ellene; nem feledkezik meg soha irgalmasságáról, melylyel e hazát s népeit ezer esztendőn át környűlvette; nem szakadánd félbe soha jókedve, melyben e hazát s népeit ezer esztendőn át részesítette.

Vajha újítsa meg Isten, a magyar nemzettel, mint választott örökségével kötött szeretetfrigyét ismétlen; s tegye még nagyobbá, jobbá, dicsőbbé e sokat bűnhődött kisdud nemzetet!

A trón szilárdságára a korona fényére, jóságos, bölcs királyunk életére vigyázzanak az Ur őrző szemei, hogy állami, polgári s vallás-erkölcsi társadalmunkban a haladás jóléttel, az

igazság békességgel, az erény becsülettel karöltve járjanak fent alant egyaránt. Hadd fényljk úgy a mi világosságunk az egész világ előtt, hogy mindenek látván a mi életünket, dicsőítsék a mennyei Atyát!

E. J.

Bölcsészeti fakultásunk.

Ismeretes lapunk olvasói előtt, hogy a tiszántúli egyházkerületnek a szervezetlenség folytán már csaknem állandó adminisztratív közegévé fejlődött egyik iskolaügyi küldöttsége a napokban foglalkozott egy albizottsági jelentés alapján a sokat emlegetett filozofiai fakultás kérdésével, a mely fakultás a legutóbbi zsinat tekintélyével is támogatott tervezések szerint debreczeni főiskolánkban volna szervezendő, még pedig kiválólag azzal a célzattal, hogy az a protestáns középiskolai tanárképzés eszközéül használtassék fel. Ez a körülmény ismét napirendre hozta a kérdést. A küldöttség bizonyára kötelességet teljesített, midőn számot igyekezett vetni a helyzettel, hogy indokolt javaslatot tessen a kerületnek arra nézve, miszerint elkövetkezvén a nevezetes millenniumi esztendő, csakugyan felállítható-e a filozofiai fakultás, a mint tervezve és kilátásba helyezve vala, vagy pedig egy szerencsésebb másik ezerév dicsőségének tartsuk fenn ezt a nagy feladatot, a mely a mi gyöngé erőink mértékét meghaladja?

Az e célból kiküldött albizottság bizonyára meg fogja találni e kérdésre a helyes feleletet.

Épen ezért nem is kellene e tárgygyal foglalkoznunk, már csak azért sem, minthogy az egész kérdésre vonatkozó álláspontunkat volt alkalmunk bővebben kifejteni a mozgalom kezdetén, a Debr. Prot. Lap 1892. 45. számában. De különben sem titkolhatjuk el kedvetlenségünket mindannyiszor, valahányszor ennek a kérdésnek fejlődésére, arra a sok félreértésre, még több tájékozatlanságra, itt-ott pedig rideg visszautasításra gondolunk, a mit ennek az ügynek históriája felmutat. Ezekkel foglalkozni tehát épen nem lehet célunk, mert nem akarjuk magunkat ma már haszontalan rekriminációk által emésztetni.

Nagy szerencse az, hogy a hagyományos protestáns áldozatkészségnek ezuttal is volt alkalmunk látni igen sok helyen valóban impozáns és tiszteletreméltó megnyilatkozását. És hogy azt mindenütt nem tapasztalhattuk, annak oka, egyéb aprólékos kedvezőtlen behatásoktól eltekintve, leginkább abban a kisszerű féltékenységekben s testvéri irigykedésben keresendő, a melyeknek kedvezőtlen hangulat ébresztése által egész nagy vidékeket sikerült ez egyetemes célú alkotás anyagi támogatásától visszatartani. Hogy volt-e aztán ebből haszna valamely *partikuláris* református érdeknek; befolyt-e valóban valami efféle közczélra az, a mit különben a debreczeni egyetem vagy filozofiai fakultás céljaira adományoztak volna: erről még nem hallottunk semmit. Már pedig ártani mindnyájunknak, a nélkül, hogy legalább magunknak

✠ TÁRCZA. ✠

Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről.

(Folytatás.)

De bár ez így van és józan értelmezéssel Jézus szavaiból másféle gondolatot kimagyarázni teljesen lehetetlen, mégis igen sokan vannak, a kik ellenvetéseket támasztanak. Azt mondják ugyanis, hogy Jézus nem úgy értett, mint a hogy fentebb magyaráztuk. Hiszen példabeszédeket mondott a mustármagról és a kovászról, mintegy jelezni akarván, hogy mi, ha akarunk, jogot formálhatunk az immanens fejlődés tényéből az ő megjelenésének előre való megsejtésére és megjövendölésére. Ent. . a gondolkozásnak azonban egy nagy hibája van: mást beszél, mint a mire szükség van. Hiszen még maga az immanens fejlődés ténye sem utal a Jézus eljövételének meghatározására. Nem hogy ez immens fejlődésből a parusia ideje feltétlen következetességgel kimagyaráztassék. Mert az Isten országa nagyon szépen fejlődhetik, naponkint gyarapodhatnak és a bűn is mindinkább tért veszíthet, de a kettő közötti végleges küzdelmet még sem döntheti el más, csak az Isten sajátos és maga-magának fentartott ítéleti ténye. Ezt pedig ugyan ki tudná előre meghatározni, következőleg ki

mondhatja meg a megjelenés idejét, miután az az isteni tanács teljesen végére mehetetlen örök titok? Ezért nem is marad tehát egyéb hátra, mint a tökéletes belenyugvás abba, hogy sohasem fogjuk ezt az annyira kívánatos megjelenést megjövendölni, miután feltétlenül biztos jel és kiinduló pont soha sem fog rendelkezésünkre állani.

Hanem hát akkor — és ez sok aggodalomra adhat okot — hogyan gondolkozunk arról a sok jelről, meghatározásról, a mi Máté 24-ik fejezetében és a vele rokon helyeken olvasható? Hála a tudománynak, ez a kérdés ma már tökéletesen tisztázva van. Ugyanis, az összes írásmagyarázók egyetértének abban, hogy abban, a mi Máté 24-ik fejezetében található, semmi egyéb nincs kifejezve, csak az, hogy a kegyesek legyenek nyugodtan, ne féljenek semmitől, ne remegjenek még akkor sem, ha tán az egész világ összeomlanék is és a hegyek a tengernek közepébe dőlnének be, mert az Isten mellettők fog állani, nem hagyja el őket: az ő gyermekeit, kiknek számára éppen ez a nagy nyomoruság az *αὐτὸν μέλλον* kezdetét jelenti. És ez a magyarázat tökéletesen kielégítő és mindenben elég jól eligazít. Így tisztán fog előttünk állani Jézusnak egész képe, mert így nyilvánva ő lesz előttünk, hogy ő nem bocsátkozik bele kétes értékű jövendölésekbe. Igen is, ő csak vigasztal, csak inti hallgatóit, nála csak buzdítás, csak paraenesis van, mely a kegyesek erősítésére akar szolgálni: minél nagyobb a veszedelem, legyen annál közelebb

használtunk volna, oly silány eredmény nemcsak pénzértékben, de morális tekintetben is, a mivel csak a káröröm elégedhetik meg.

Az a lelkesedés, a mely e célra a mai kedvezőtlen viszonyok között is képes volt egy negyedmilliót meghaladó összeget közadakozás útján, aránylag rövid idő alatt összehozni, elismerésre és arra kötelez, hogy a kítűzött cél mielőbbi megvalósítására, bölcs megfontolással és az idő kedvezéseinek tapintatos, de egyszerűszorgos és erélyes felhasználásával — minden lehető megtenni igyekezzünk. E néhány sornak sincs egyéb célja, mint gyors és odaadó munkára hívni fel mindazokat, a kik arra kötelezve vannak és a kik állásuknál fogva az ügynek szolgálatot tehetnek s rámutatni egyúttal minden közelebbi részletezés nélkül a további teendőkre.

A mint az albizottság gondosan készült munkálatából kiténik, körülbelül 390.000 ft tőkevagyon áll még a bölcs. fakultás céljaira rendelkezés alatt, nem véve számításba a későbbben felhasználható alapokat. Erre mérsékelt számítás szerint s a kezdet nehézségeivel számot vetve, legfőleg 7 tanszéket lehetne alapítani. Ha a megievő két bölcsészeti tanszéket is számításba vesszük, akkor sem lehetne ma 9—10 tanszéknél többet felállítani.

Nyilvánvaló dolog, hogy ennyi tanszék nem volna elegendő egy bölcsészeti fakultás céljaira, főleg akkor nem, ha azt a középiskolai tanárképzés érdekében akarjuk felhasználni.

Egyelőre is legalább a következő tanszékekre van nélkülözhetetlen szükség: magyar irodalomra 2, történelemre 2, klass. filológiára 2, filozofia- és neveléstanra 2, modern filológiára 1, földrajzra 1, matematikára 2, fizikára 2. Természettudományra 3 és vegytanra 1 tanszékre. Összesen tehát már az első szervezésnél legalább 18 tanszéknek kellene felállítatnia.

Végzetes hibának tartanók, ha akár 10, akár 12 tanszékkal valamiféle csonka fakultás felállításába már most bele mennénk. Hogy miért, azt lényegében elmondottuk az illetékes küldöttségben is, a mint lapunk más rovatában olvasható. Egy ilyen tökéletlen szervezet létesítése a legkisebb áldozatot sem érdemelné meg; mert a mellett, hogy már kezdettől fogva életre képtelennek bizonyulna, végtelen zavaroknak és visszasságoknak válhatnék forrásává pályaválasztó ifjainkra nézve is, a kiket mesterségesen hajszoznánk ezáltal a tanári pályára, a nélkül, hogy arra őket kellőképen előkészíteni s hajlamaiknak s a tanári szükségletnek megfelelő összes tudomány-szakokat előttük megnyitani képesek volnának.

De nem mehetünk bele új fakultás és tanszékek felállításába a nélkül sem, hogy a már létező és még létesítendő akad. tanszékek javadalmazásait legalább a minimális mérték szerint állapítsuk meg, illetőleg egészítsük ki. Filozófiai fakultást olyan tanári fizetéssel, a mely egy középidejű középiskolai tanár javadalmazását alig haladja meg, nemcsak azért

a megnyugvás, a bizalom, a hit; hiszen nincs távol az embertől soha a segedelem, miután az Isten mindig jelen van ott, a hol a szükség legnagyobb. A gondolat tehát Máté 24-ik fejezetében kétségbevonhatatlanul nagy-szerű. Ez a gondolat az, hogy Jézus szerettei és mind azok, kik hová tartoznak, emeljék fel fejüket még a szükség, az elhagyatottság, a kétségbeesés közepette is; tekintsenek fel az égre, reméljenek és bizzanak, mert szívök fájó sebeire mindig megtalálhatják Gileádnak gyógyító balsamát. Gyönyörű gondolat, melynek értékét a sok külső cifraság és díszítés egyáltalában nem veszélyezteti. Sőt annál nyilvánvalóbb lesz benne az igazi tartalom. Mert így feltétlenül kiviláglik, hogy Jézust nem az a kérdés érdekli: minek kell történni, hogy a paratia lehető legyen? hanem az: miképpen őrizhetik meg övéi bátorságukat és hitüket abban a rettentő időben éppen ama hit által, hogy Isten őket még a legnagyobb bajból is megmenti? Hiszen miképpen is sarkalhatta volna Jézust olyan törekvés, hogy ő jövődőt mondjon, őt ki csak az igazságnak élt és mindenét ezért áldozta fel, mit érdekelhetett volna őt külső események előre megmondása, mikor egész gondolatát, szívét és lelkét tölti be legnemesebb és legfenségesebb eszménye, melynek határát földi mértékkel kimérni nem lehet, mert abból a láthatatlan ugyan, de végtelen idealismusból áll, mely kimagyarázhatatlan és meg nem mérhető kincsekben teszi az embert oly gazdaggá, hogy felülemelkedve érzi

magát az egész világ mindenségén és egynek tartja magát Azzal, kinek akarata betölti őt és irányozza, sarkalja gondolkozását, elhatározását és mindentörekvését. Ám belső tartalma gondolatainál is vegyük fontolóra, hogy ezek között sincs egyetlen egy sem, melyben csak jóindulatú tanácsok, külsőleg érdeklő biztatások foglaltnának, hanem egytől-egyig valamennyi mind olyan, hogy bennök a legbecsesebb erkölcsi tartalom intések, biztatások hallhatók, hogy bennök és általok meg védjen minket Jézus az élet ezer csatáján, sőt még a lehető legnagyobb veszélyek között is.

Mindezeknél fogva csak elmagyarázásnak tekintethetjük és az erkölcsi elem figyelmen kívül hagyásának, ha az evangyelisták (Lukács) Jézus megjelenését a pusztulással és éppen Jeruzsálem elpusztulásával kötik össze; továbbá Jézus azon intéseit és buzdításait, a melyeket csak azért mond, hogy velök a hitben megmaradást kösse övéinek lelkére, egyszerűen pusztá me nekülési tanácsoknak fogják be. De hogyan? Hiszen konkrét voltánál fogva nagyon is valószínű, hogy a mit a téli időben, vagy a szombati napon való meneküléséről mond Jézus, azt tényleg Jeruzsálem pusztulásáról mondotta. Tévednénk tehát? Csakugyan jelekről volna szó, a melyekre nem csak a bennök lévő tartalom miatt, hanem külső jelentésük következtében is figyelünk kell? Nem. Ez esetben egyáltalában nem tévedünk. Csakhogy itt nem is eredeti jézusi, hanem pusztán egy

nem lehet felállítani, mert abból olyan ember, a ki egyedül a tudománynak van hivatva élni, magát fenn nem tarthatja, hanem azért sem, mivel középiskolai tanáraink épen ezen oknál fogva, nem nagyon fognak keresni a semmi anyagi előnnyel nem kínákozó oly állásokat, a melyekben egyszerűbb munkakörükből kilépve, a legmagasabb tudományos mérték alá kellene állaniok. Holott pedig épen középiskoláink legkitünőbb tanárai között kellene keresnünk első sorban a leendő fakultás tanárait.

Nem akarunk mi a javadalmazásokra nézve egyetemi mértéket alkalmazni. Arra semmi szükség nincs és ilyen kiváncsóság a mi viszonyaink között nem is volna jogosult. De annyit megkívánunk, hogy legalább a törzsfizetésre nézve, a lakpénzen és korpótlékon kívül, elérjük mi is azt a szintet (2000 frt), a mit a kir. és állami akadémiákon találunk. Mert az mégis csak kissé lehangoló körülmény, hogy a szomszéd Nagy-Várad akadémiái tanárainak javadalmazása épen egy kerek ezer frttal haladja meg az egyetemi magaslatra törekvő büszke Debreczen hasonlítású tanárait! Igaz ugyan, hogy nálunk a hagyományos protestáns buzgóság pótolja némileg a fizetést s pótolnia is kell. De egészen erre támaszkodni mégsem lehet; mert a viszonyok erősebbek mindenféle buzgóságnál s bizonyos határokon túl nálunk is állani fog az a szabály, hogy annyit ér a munka, a m nnyit adnak érte. Aztán minél több rosszul ellátott tanszéket állítunk fel, annál inkább

megnehezítjük a jövő feladatait, a nélkül, hogy a jelennek szolgálatot tennénk.

A dolognak említett két igen fontos oldalára óhajtottuk irányozni ez alkalommal a figyelmet.

Mindezekből azonban teljességgel nem azt akarjuk következtetni, hogy most már nincs egyéb teendőnk, mint meghajolni a viszonyok kényszere előtt s lemondással, tétlenül várni az időt, a míg majd valamikor a véletlen segítségünkre jön és megnyitja előttünk az alkotás terét a tervezett bölcsészeti fakultás érdekében.

Ellenkezőleg, éppen most kell megmozdulnunk teljes erővel, hogy felhasználhassuk ügyünk érdekében azt a kedvező alkalmat, melyet ez *ünnepélyes millenniumi esztendő nyújthat, a mikor minden nagyobb eszme és minden kulturális alkotás megvalósításának az általános nemzeti közlekedés támogatására lehet számítani*, ha azt erélylyel, buzgalommal és bölcs tapintattal tudjuk és akarjuk felhasználni.

Debreczen városában pár év előtt nagy szabású mozgalom indult meg az ősi kollegium akadémiájának egyetemi szintre való emelése érdekében. Ennek a mozgalomnak nem szabad megszűnnie addig, míg célhoz nem vezetett. Debreczen városának joga és hivatása az egyetem után való törekvés nemcsak múltjánál s az országban legnagyobb főiskolájánál, hanem rendkívüli vagyoni erejénél fogva is, a mely őt e nagy cél érdekében olyan anyagi

közbeszurt részlettel van dolgunk. Való igaz ugyanis, hogy az a menekülés Jeruzsálem pusztulására vonatkozik. De az is való s ez a szakasz figyelmes átolvasása után azonnal kitűnik, hogy ez nem tartozik tulajdonképpen az összefüggésbe, hanem pusztán bele van illesztve úgy, hogy nem ide való, ámbár csakugyan Jézustól származik.

Ámde, hogyan érthető mind ez? mint jelent ez az egész beszéd? Miért kellett azokat össze zavarni és egybeolvasztani. Hogy e kérdésre válaszolhassunk, tudnunk kell az evangyéisták szokásait, kit hasonló tartalmú mondások előadásánál egyre összezavarják azokat. Az ilyen eljárás nagyon kimagyarázható volt akkor abból, hogy az emberek szellemi élete pusztán hagyományból, szóbeli átadásból állott és emiatt szorosan összetartozó szakaszok kapcsolatai nagyon könnyen meglazulhattak, ellenben össze nem függő elbeszélések esetleges érintkezések révén egybeköthetők váltak. Figyeljük meg csak ugyanis egy kissé a dolgot. Jézus elmondja tanításait, kijelentéseit a különböző témákról. Ezek megragadják a figyelmet, belevésődnek az emlékezetbe és ott megmaradnak. Az idő azonban egyre mulik, az emberek egyre felejtnek, csak egyes határozott és kidomborodó markans mondások élnek a megemlékezésben. Igen ám, de azután az emberek számot akarnak maguknak adni a hallott dolgokról és tanításokról. Elkezdnek tehát gondolkozni és reprodukálni a mondottakat,

sőt bennök egyes vezérlő gondolatokat is keresnek, hogy azok segítségére legyenek az emlékezetnek. A gondolatok azonban itt is, ott is nagyon hasonlítanak egymáshoz. Mi tehát ilyen esetben a természetesebb annál, ha az eredetileg nem együvé tartozó gondolatok és fogalmak egymáshoz kapcsolódnak s idővel úgy annyira összeolvadnak, mintha semmiféle különbség sem lett volna köztük? Hogy kimutassuk annak nyilvánvalóságát és tökéletes igazságát, a mint mondtam, vegyük fel az itt éppen szőnyegen forgó esetet. Induljunk ki feltevésből, hogy aztán magának a feltevésnek helyességét kimutatván, a bizonyítás annál világosabb legyen. Fogadjuk el, hogy beszélhetünk két esetről; egyszer, hogy Jeruzsálem pusztulásáról, másszor, hogy a saját eljövételéről szóló tanítványainak Jézus. Aztán tegyük fel, hogy mikor Jeruzsálem pusztulását hirdette, festett bizonyos vonásokkal valamely képet. Bizonyára a tanítványok és a hallgatók lelkében ez a kép megmaradt, sőt nem mosódtak el onnan valószínűleg maguk a vonások sem. Ámde Jézus később elmondotta e tanítványainak saját eljövetele idejét is, és tán azt is olyan színekkel rajzolta meg, milyeneket akkor használt, midőn Jeruzsálem pusztulását emlegette. E két kép egymás mellett bizonyára változatlanul megmaradt egy ideig, de azután ugyan ki óvhatta meg azokat az egybeolvadástól? Eddig a feltevés és a belőle kihozható következmények. Most lássuk mennyire igazolható mindez?

áldozatra képesítheti, a milyenre egyetlen más hazai városunk sem vállalkozhatik.

Tudjuk, hogy e város lelkes közönsége ritka áldozatkészséget tanúsított az utóbb végbement gyűjtés alkalmával, maga a város pedig már előbb négy tanszék alapját vetette meg. De azt is tudta mindenki, hogy mindez csekély a nagy célhoz képest, s mintegy hallgatag megegyezés és reménykedés álapodott meg a vezetők és érdeklődők között arra nézve, hogy *Debreczen városa az egyetem, illetőleg filozofiai fakultás ügyében még nem mondotta ki az utolsó szót.*

Ime! eljött már az ideje annak, hogy ezt a döntő és nagy időkhöz méltó szót is meghalljuk nemes Debreczen városának hazafias közönségétől! Debreczen városa sokféle aprólékos intézkedéssel igyekezett már eddig is lerakni e nagy nemzeti ünnep emlékköveit; de e városhoz, Magyarország leggazdagabb és legmagyarabb városához igazán méltó tény csak az lenne, ha a nemzeti létünket egyedül fenntartó és biztosító magyar nemzeti tudományos műveltség egyik hatalmas világító oszlopa gyanánt egy tudomány-egyetem alapításával járul hozzá a második ezerév nemzeti dicsőségének munkálásához.

Mondja ki Debreczen város közönsége a millenniumi ünnep alkalmából tartandó diszgyűlésében, hogy e nagy napok emlékezetére a debreczeni ev. ref. kollegiumban létesítendő bölcsészeti fakultás s a létező theologiai és jogi

fakultások felállítása, illetőleg kiegészítése s ezáltal egy három fakultásból álló egyetem tényleges szervezése céljából további 600,000 frtot, a helybeli kath. gymnasiumnak főgymnasiummá fejlesztésére pedig 100,000 frtot adományoz.

Ekként azonnal létesíthető egy kisebb, de szép fejlődésre hivatott egyetem s benne a tanárképzés céljaira is szolgáló filoz. fakultás, a mely utóbbi egyetem nélkül sohasem számíthatna még a tanárképzés jogosultságának megnyerhetésére sem. A további fejlesztés aztán, valamint az egyetem jogi megalapítása az állam támogatásával s azzal egyetértőleg volna eszközölendő.

A jelentékeny anyagi nehézségekkel küzdő, magas pótdót viselő *Szeged* város közönsége 1893-ban a kormányhoz intézett memorándumában egy millió koronát, építkezésekre és telkekre 364,000 koronát, összesen tehát *1.364,000 koronát*, *Kassa* városa, a mely felényi népességgel és $\frac{1}{10}$ -ed résznyi (93 □klm.) területtel bir, mint Debreczen (657 □klm.) és 34% községi pótdót fizet, telkeken és épületanyagokon kívül *400.000 koronát* ajánlott meg, ha kebelében állíttatik fel a harmadik egyetem. Debreczen városának módjában van a létező intézmények felhasználásával, saját erején állítani fel az egyetemet, az államtól csak a további fejlesztést várva.

Ha ezt a mostani kedvező alkalmat fel nem használjuk, örökre helyrehozhatatlan mulasztást követünk el, a miért a felelősség méltán fogja

Az igazolás végett forduljunk minden esetre magához a szentírásához. Ha már ezt a szentírást figyelemmel megvizsgáljuk, kiolvashatjuk belőle, hogy Jézus Jeruzsálem pusztulásánál is olyan kifejezéseket használt, minők akkor hagyták el ajakát, a mikor eljövételéről akarta tanítványait felvilágosítani. Csak összekötő híd kellett tehát, mely a két fogalom közt a közvetítő szerepet vigye, hogy ezek tökéletesen egymáshoz simuljanak. Es az az összekötő híd: *Jeruzsálem lesz az új királyság központja*, annyira készen volt, hogy benne soha senki sem kételkedett. De így lett ennek következtében az említett két fogalomból is oly tökéletesen egységes gondolat, mintha abban Jézus soha két részt meg nem különböztetett volna.

Következett legyen be azonban mind ez bármiképpen, mi az ilyen kész tényre legyen az bármilyen kész tény is, de meg nem elégedhetünk, hanem feltétlen kötelességünk, hogy azokat analizáljuk és egyen-egyen különböztessük meg, mert tudományos eljárásnak csak ez nevezhető. Munkánkban e célra, mint általában a kritikai igazolásokra külön részt szentelünk, itt csak a két momentum tartalmát és tani lényegét mutatjuk fel.

Az elsőnek, mely a Jézus eljövételével foglalkozik, így határozható meg a fogalma.

Mindenek előtt világos, hogy Isten országának jövője, mint jelene feltétlen összefüggésben van a Jézus

személyével és tetteivel, miután ez ország nem e világóvaló, hanem világleletti; de meg az örök élet javainak is összesége, az Istennel való közösségnek megvalósulása és az örök életnek olyan bírása, mint a hogy azt Jézus birta. Es így ez ország tökéletes teljességre jutása is okvetetlenül Jézushoz van kötve éppen úgy, mint az a bármilyen csekélyke rész is, mely ez időben, most ekkor, majd meg akkor megvalósul, mivel az övének külső földi élete, földi története háta mögött ott van ő, kit látni és ismerni lehet, sőt kell. Olyan formán, mint a hogy összeköttetésben van ez az Istennel, ki mindenütt van, sőt a hitnél fogva kell, hogy ott legyen; kinek személyes örök ténye és működése, midőn az emberek közt az örök élet javai megvalósulnak. Ha ez ország csak a jövőben fog teljességre jutni, ez fogalmával függ össze, miután az egésznek lényege a jövőre irányul és a jelenben bevégeződve nem is lehet. Nem lehet annál fogva, sem, mert itt a vallásos remény és a hit lépnek előtérbe, a melynek célja is az utolsó tökéletességre utal. De azért az út már nyitva van, nyitva éppen az utolsó végre tekintő reménynek a fényében. Es pedig senki másnak, egyedül Jézusnak tettei és ezeknek tartalma által. A nyitva levés állapota által pedig ez ország jövője is jelenné változott, miután ebben az idő az isteni abszolút lét kategóriája alá esik. Ennélfogva abban, hogy Jézus az Isten országának királya eljön, benne van annak jövője, vagyis teljességre jutása, miután

terhelni e kor férfait, a kik nem tudtak a helyzet magaslatára emelkedni. Ha nem használjuk fel a nemzeti lelkesedés önkényt kínálkozó alkalmait, a huszadik század sem lesz elegendő egy teljes filoz. fakultás és egyetem létesítésére.

Legtöbbet e tekintetben egyházunk és városunk vezérférfyaitól s tekintélyes társadalmi köreitől várhatunk. Hozzájuk fordulunk tehát e monumentális alkotás érdekében. Főt. Kiss Áron püspök ur, a kinek legfőbb óhajta teljesülne ezáltal, városunk polgármestere s főiskolánk és egyházunk gondnoka Simonffy Imre, valamint e város főispánja s egyházunk egyik érdemes oszlopmembere, Dégenfeld József gróf, kik kellő tájékozást nyervén az intézmény fontosságáról és természetéről, bizonyára nem tagadják meg az üggyől támogatásukat; egyházunk lelkesi kara és tanácsa; Puky Gyula kir. táblai elnök, a ki a debreczeni egyetemnek kezdettől fogva egyik legöntudatosabb és odaadóbb támogatója vala; Széll Farkas kir. táblai tanácselnök, a Csokonai-kör érdemes elnöke, főiskolánknak s minden debreczeni kulturális törekvésnek meleg barátja, a lelkes és buzgó alelnökökkel; a helybeli és ittlakó orszgy. képviselők, közöttük különösen is Kiss Albert lelkész, a ki a filozof. fakultás ügyét elejétől fogva kezében tartja s különös buzgósággal és előszeretettel foglalkozik vele; az ügyvédi és orvosi kar, a kereskedelmi és iparkamara intéző férfiai s társadalmunk számos más buzgó és intelligens egyénei vannak első sorban hivatva arra, hogy ez

ügynek a város egész közönségét megnyerjék s Debreczen város dicsőségének megalapításához ezuton is hozzájáruljanak. Számítunk ezenkívül más felekezetű polgártársaink támogatására is, a kik a közelmúltban sem tagadták meg e nagy czéltól hozzájárulásukat.

Egy három teljes fakultásból álló egyetemmel betetözött ref. kollégium és egy kath. főgymnázium a felekezeti bekés. összesimulásnak is legszebb emlékjelei gyanánt szolgálhatnának.

Csak azt ne feledjük, hogy az alkotásoknak ez a kedvező időszaka többé sohasem fog visszatérni.

Fel tehát szorgosan a nagy munkára, melynek érdekében bizton számítunk a helyi sajtó lelkesítő közreműködésére is!

Dr. Bacsoni Lajos.

Tapasztalatok az „új rend“ hatásáról.

E czim alatt a „Prot. Egy. és Iskolai Lap“ önálló rovatot nyitott, mely a kezdet után itélve több panaszt, mint liberalis örvendezést fog hozni. Nagyon helyes gyűjteni az adatokat, mert ezek a nyilvánosság elé hozva, ébresztőleg fognak hatni a protestáns lelkesi karra és talán az érdeklődő világiakra is, hogy az anyaszentegyház hajóját egyesült erővel átsegítsék azon veszélyes áramlaton, mely korszellem nevezete alatt már régen félelmes előttünk s melyet épen azért nem lehet kizárólag az új rend hatásának tulajdonítanunk. Az új rend a bajt tagadhatalanul komplikálja s vele szemben erősebb védelemről kell gondoskodni: meg van a szabadság, legyen meg az egyenlőség is. Lehetetlen, hogy minden józan

az az ország a Jézusé és ő vele van az országgal, az pedig ő vele. Más szavakkal kifejezve, az Isten országában minden azért van, mert benne is Jézus van, kinek személye örök. Ez országnak a megdicsőülése is azért lesz, mert Jézus, ki ennek a középpontja s mint ilyen az üdvnek teljessége, megdicsőíttetik.

A Jézus eljövételének, ebben az Isten országa tökéletességre jutásának fogalma ezek szerint az, hogy ez a tény nem egy személynek eljövetele bizonyos cél végbevitelére, hanem egy világfeletti értelemben vett ténynek egyfelől egyesekben, másfelől minden ponton éppen olyan megléte, mint a milyen világfeletti tény maga az Isten országa.*

Igy van azután benne e teljességre jutásban a Jézus megjelenésének teljes valósága is. Mert a kettő tulajdonképpen egy fogalom: bizonyos az egyik, éppen olyan bizonyos a másik is. Az üdv teljes megvalósulása biztosítja mindeniket; akár úgy vegyük, hogy az üdv az Isten országa egészen teljességre jutásában történhetik meg, akár pedig úgy, hogy a teljességre jutás csak az üdv teljességének a következménye.

Ámde, micsoda mindezeknél fogva a beteljesülésnek a tartalma, vagy ha más szóval jobban tetszik,

ennek összessége? Oly kérdés, mely az Isten országa jövendőjét első sorban határozhatja meg.

Jézus elmondott példabeszédében maga is mindenek felett foglalkozik a beteljesülés tartalmával. És ennek jellemvonásait egyáltalában nem feledi el, hogy elmondja. S nem pusztán csak a mustármagról és kovászról mondott példabeszédeiben teszi ezt; ellenkezőleg, sok helyen tér vissza újra e nagy kérdéshez. Némely példázatnál ugyan kétségbe lehet vonni, hogy a példabeszédet ő maga alkalmazta volna az Isten országára, habár ott találjuk az örökös bekezdéseket: *ὁμοιωθῆ ἡ βασιλεία* vagy *ὁμοία ἐστίν*; hanem a kétségbevonás még nem sok aggodalomra ad okot, mert pl. olyan példabeszédeknel is, minő a mustármag, a bevezetés: *ὡς ὁμοιωσομεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν*;* oly annyira természetes és világos, hogy itt egyenesen fel kellett vennünk, hogy maga Jézus alkalmazta azt az Isten országára; ha pedig ez kétségbevonhatatlan, akkor már e példabeszéd egymagában elég ama kérdésnek megfejtésére, hogy mit értünk az Isten országa teljességre jutásának a tartalmán?***

Dr. Bartók Jenő.

(Folyt. köv.)

* Márk 4. 30.

** V. ö. Schmoller: die Lehre vom Reiche Gottes in der Schrifften des N. T. 140 kk.

* V. ö. Beyschlag: Neutestam. Theologie illető szakaszát és Haupt fentidézett művét.

politikus be ne lássa, miszerint a nagy kulturmissiót teljesítő protestáns egyházak mégis csak több tekintetet érdemelnek, mint a m. k. opera, hol az állami subventió segélyével egy tenoristának nagyobb fizetést adnak, mint a mennyin nálunk egy egész egyházmegye papsága sanyarog.

Bizony ma még nem lehet tagadni, hogy legtöbben úgy vannak az „új rend” szülte viszonyokkal, mint Vas Gereben cigánya az ő kedves családjával: nem kívánt egyebet, minthogy őt a jó Isten akárhová tegye a 12 gyerek közül. Ám azért kicsinyes jajveszékeléssel ne rontsuk a levegőt! Hogy most már velünk az esketési stóla felett alkudoznak némelyek, azon ne keseredjünk el valami tulságosan: valljuk be őszintén, hogy azt ennekelőtte is megselekedte ottan-ottan a mi népünk: a különbség a régi és mostani állapot között csak az, hogy ma már nem mondhatjuk: jól van atyámfia, ha nem fizetsz, eredj el békességgel.

Én az új rend hatását nem az ilyen őseredetű emberi gyarlóságban találom, hanem inkább a népnek az átmeneti korszakkal együttjáró ama tájékozatlanságában, mely a házasságkötés polgári és egyházi oldaláról tett sokszor könnyelmű, de legtöbbször ellentétes nyilatkozatoknak elmaradhatatlan pszichológiai következménye.

Az egyházpolitikai törvényekért folytatott küzdelemben a liberalismus szele annyira elragadott bennünket, hogy a házasságkötés egyházi oldalát meglehetősen fedezetlenül hagytuk. Hallatszott ugyan valami szó az egyházi áldásról, de csak a törvények életbelépte után emelte fel szavát igen bölcsen György László, hogy ne beszéljünk mindig csak áldásról, mert majd oda jutunk, a hol r. katolikus atyánkfiai vannak, a kik egyebet sem tudnak, mint áldani, hanem hangsúlyozzuk erősen, hogy fennmarad az egyházi esketés, mint a házasságkötés vallás-erkölcsi oldala.

Gondatlanságunkhoz hozzájárult csakhamar némely világinak a polgári kötés értékét emelni törekvő, úton-útfélen hallható nyilatkozata, miszerint csak az megy a paphoz, a ki épen akar; sokszor az ilyen nyilatkozatban szerepet játszott egy kis személyes rossz akarat is, mint a hogy a német mondja: „Auf den Sack schlägt man, den Esel meint man“

A hol az anyakönyvvezető teljes jóakarattal járt el, ott is akadt a papnak legalább egy fiskális barátja, mint például nekem, aki kaszinói társaságban ezen kérdéssel örvendeztetett meg: mi alapon esketed te most már a házaseleket, mikor annak az eskünek nincsen semmi jogi hatálya? Persze hogy azt válaszoltam, miszerint: „vallás-erkölcsi alapon”, mert hiszen az eskü eddig is azt képviselte a házasságkötésnél.

De az olyan fogós kérdés kiszivárog ám a nép közé is és zavarba hozza az embereket.

Az új rend hatása, a mint én ezt tapasztaltam, első sorban épen abban nyilvánul, hogy zavarba estek a gyülekezeti tagok a házasságkötés egyházi vallás-erkölcsi oldala és értéke felől s ha nem sikerül őket ez irányban szilárd és helyes meggyőződésre vezetni: akkor nagy leszen a romlás.

Egy közeli község anyakönyvvezetőjéről hallottam, hogy az, midőn hozzája ezen kérdéssel mentek az emberek: „muszaj e ezután is elmenni a paphoz” — így válaszolt: „nem muszaj, de becsületes ember elmegy.” Nem is maradt el senki. De a hol nem ilyen kedvezően s ügyesen odatott meg a kérdés, ott még inkább ébren kell lemmie a lelkésznek, hogy helyes irányba terelje a gyülekezeti tagok gondolkozását.

Itt a mi népünk előtt nehéz helyzete van a lelki késznek; mert ha az új rendet dicséri, (a mely még most meglehetősen rendtelenség) mindjárt akad bölcs férfi, a ki ebből az egyházi esketés mellőzhető voltára kunkludál; ha pedig az egyházi esketés vallás-erkölcsi szükséges voltát erősen hangsúlyozza, akkor meg ilyenforma mondásokat hall: ugyan tiszteletes uram, miért is nem állottak ellene annak a polgári házasságnak!

Az új rend hatása abban is mutatkozik, hogy a mi különben is fogyatékos tekintélyünk még jobban megcsappant; mert a nép jó részének nem tetszik ám az, hogy mi protestáns papok olyanok vagyunk, mint a szegény ember gyermeke — akármelyik sarokba teszik, mindenütt hallgat, sehol sem sir. Mikor azt mondják: szedessetek minden iskolás gyermek után 15 krt, készsége válaszunk: szedetjük uram, hogy ne szedetnök! Mikor pedig viseltes átillánk bal része felől azzal a hazafias frázissal csiklandoznak: No! a haza érdekében csak meghozzátok ezt az áldozatot! akkor aztán készek vagyunk átillánkat is odaadni.

Maga a nép nem érti, hogy mire jó ez a nagy áldozatkészség, legalább is semmi közvetlen előnyét az egyháznak, egyházi életre nem látja; azt azonban érzi, hogy eddigi kényelmén az állami anyakönyv és polgári házasság jócskán eret vágott.

A minden áldozatra kész engedékenység s ezzel szemben a nagyon csekély méltánylás, az állami omnipotenciának nálunk szokatlan területekre kiterjeszkedése,* az egyház intézményeinek tekintélyébe vetett hitet meg-ingatták s aligha arra nem fog az vezetni, hogy sokan mindegyre kevésbé érdeklődnek az egyházi élet iránt.

Lehet, hogy nem jól látok, de az új rend hatását ebben találom s ha a törvényhozás nem megy tovább; megelégszik a szabadság kérdésének megoldásával, az egyenlőség kérdését pedig sokáig függőben hagyja, akkor csakugyan nagy leszen a romlás.

A protestáns egyház méltányos és jogos igényeinek kielégítése az ország törvényhozása által, mondjuk, az 1848. XX. t.-cz. életbeléptetése, míg egyfelől a megoldásra váró anyagi bajokon segít, addig másfelől a protestáns öntudatot emeli s a jelentkező bajok meg fognak szünni és a helyesen keresztül vitt egyházpolitika áldásai bizonyára nem maradnak el.

Legyen úgy, mint Schiller mondja:

„Soll das Werk den Meister loben
Doch der Segen kommt von oben.“

Illyés Endre,
m.-berényi ref. lelkész.

Tanulságok.

— Levonva a debreczeni lelkészválasztásból. —

Mindenütt ugyan a föld kerekéségén kisebb-nagyobb mértékben pártoskodással jár együtt minden fontosabb hivatalnak, állásnak *választás útján* való betöltése; de fontosabb hivataloknak, állásoknak választás útján való betöltése sehol sem jár olyan nagymérvű pártoskodással s a pártoknak olyan elkeseredett küzdelmével, mint Magyarországon. Ennek természetes oka csakis a magyar ember vérmérsékletében található fel. Ezen tehát *törvényen* segíteni sehogy sem lehet.

* Nem volnánk igazságosak, ha állami omnipotenciát látnánk abban, a mi tulajdonképpen nem egyéb, mint az állami feladatok öntudatos felismerése s azok megoldására való köteles vállalkozás.
Szerkesztő.

Sajnos, hogy a pártoskodás szelleme nemcsak a világi fontosabb hivatalok és állások betöltésénél uralja a magyar választókat, hanem ez történik akkor is, mikor egyházi fontosabb állások, különösen ha ilyen lelkészi hivatalok töltenek be. Példa erre, a legközelebb Debreczenben történt lelkészválasztásnak nemcsak a kezdete, hanem egész lefolyása is. Oda kellene tehát hatni minden tényezőnek, hogy ha már a világi s kivált országos nagyfontosságú hivatalok, állások betöltésénél nem lehet is olyan intézkedést tenni, olyan törvényt alkotni, amely a pártoskodást s az ebből eredő tusakodásokat teljesen beszüntesse, sőt csak *mérsékelye* is: hozzon az egyházi legfőbb hatóság (a zsinat) olyan törvényt, amely biztosan mérsékli legalább lelkészválasztások alkalmával magát a pártoskodást is, a pártoskodók elkeseredett harcát is. De olyan törvényt nem hozhat sem az országgyűlés, sem a zsinat, amely lehetetlenné tegye választások alkalmával a választóknak pártokra szakadását. Egy ilyen törvény nem is volna jó, mert ez csak a zsarnoki hatalomnak lenne fegyver — és pedig nagyon erős fegyver a kezében.

De hozhat ám a zsinat olyan törvényt, amely kivált lelkészi hivatalok betöltése alkalmával csökkenti a választók számát s így a pártoskodókét is; — ami által aztán csökkenni kell a pártoskodók küzdőerejének, harci tüzeinek is; — szóval nagy háborút sem kezdeni, sem folytatni így nem lehetséges. A debreczeni esethez hasonló esetek teljes kizárását csakis egy ilyen törvényvel lehet eszközölni.

Ez a törvény pedig csak ez lehet: *minden egyházközség lelkészét, vagy lelkészeit a presbitérium választja titkos szavazat útján.* Szavazatát minden presbiter maga készíti el és az egyházmegyei választató küldöttségnek maga adja be. Ez a küldöttség bontja fel a szavazó czédulákat s mondja ki a választás eredményét. Először lehet a pályázók közül bárkire is szavazni; másodsor csak a három legtöbb szavazatot nyert pályázóra s harmadszor csak a két legtöbb szavazatot nyertre történik a szavazás. Egyenlő szavazatnyerés esetén, de csak a harmadik szavazásnál, *sorshúzás* dönt, amit az egyházmegyei választató küldöttség eszközöl.

Ha a presbiterek kétharmada kívánja: lehet a lelkészi hivatalat *meghívás* útján is betölteni. Ekkor is a kétharmad többséget titkos szavazat állapítja meg.

Ezeket olvasván, ne háborodjék meg a ti szívetek, akik egy ilyen lelkészválasztást a kálvinizmus igaz szellemével merő ellentétben állónak tartotok. Hiszen a kálvinizmus igaz szelleme nem más, mint a presbiteri rendszer fentartása fent és lent, minden egyházi ügyekben. S vajon nem épen a presbiteri rendszer követelménye-e az, hogy az egyházközségek *minden ügyeit* legalsó fokon a presbitérium végezze? Ha igen: akkor az egyház legfontosabb ügyét, a lelkészválasztást vagy meghívást is a presbiteriumnak kell végeznie; vagyis választás úgy mint meghívás alkalmával csakis presbiter szavazhat.

Ha most itt élne közöttünk Kálvin, (legalább a debreczeni lelkészválasztás után) minden bizonynyal ő is azt az „institutio“-t hozná, oda tenné „Institutio“-i közé, hogy az egyházközség összes egyházi adófizetői jai választsák a presbitereket, a presbiterium aztán végezze az egyházközség minden ügyét, tehát a lelkészválasztást, vagy meghívást is.

De tegyük fel s engedjük is meg, hogy a lelkészválasztásnak a presbiterium által történő végezése csak ugyan ellentétben van a presbiteri rendszerrel; akkor

is hozhat a zsinat a legnagyobb bátorsággal olyan törvényt, a melyet fentebb leírtam, a nélkül, hogy a kálvinizmus szelleme csak legkisebb csonkulást is szenvedne. Lám hiszen anno ezer . . . de ki tudná már mikor? a *papmarasztást* is a kálvinizmus szelleméből folyó intézménynek tartották a régi „öregék“ és mégis eltörölte azt egy újabb kor csak egy tollvonással, és a kálvinizmus *alapjában* még csak meg sem ingott, szelleme csonkulást mitsem szenvedett.

Csak az alapot nem kell bolygatni és az épületet tartó falakat, oszlopokat nem kell lerontani: a közfataknak itt-ott más helyre tétele nem okozza az épület összeomlását. Csak a vezérgalyákat és gyökereket ne sértsük meg; az oldalhajtásokat vágása, irtása nem akadályozza, sőt elősegíti a fa növést, szép fejlődését.

Állítom, hogy ha akkor, mikor a papmarasztás eltöröltetett, ennek helyébe a lelkészválasztásnak a presbitérium általi végzése hozatott volna szokásba: csak úgy fennállna Magyarországon a kálvinizmus, a mint fennáll most, pedig oh mennyi korteskedési alkalom lett volna ezáltal elvéve, avagy legalább igen kis körre szorítva?! — hányszor maradt volna a gyülekezeti béke, szeretet és egyetértés érintetlen a pártoskodók viharától!? — a mi mindig a lelképásztori tekintélyt csapdosta, tiporta le a földnek legalacsonyabb poráig.

És én épen a lelképásztori tekintély épségben fenntarthatása, sőt emelése, a lelképásztori palástnak sárral nem olyan könnyen dobálhatása czéljából kívánom, sürgetem, amaz általam javasolt törvénynek mihamarabb való meghozatalát.

A lelképásztori tekintély alásúlyoztatásának két rettenetes eszköze van a mi egyházi életünkben. Az egyik az, hogy az összes adót fizető egyháztagok szavazatával választatik a lelkész; a másik az, hogy az egyházi adót mint „párbért“ „párbért“ fizeti minden egyháztag és úgy fizeti, miszerint elmondhatja minden fizetéskor ugyanazt, a mit a „pásztorok“ fizetésének kiadása alkalmával elmondhat: „én fizetek: tehát én parancsolok!“ . . . mert az, a mit fizet, itt is ott is, mindennütt csak „bér“, mint a pásztor szolgálati díja és nem *fizetés*, mint a legutolsó járásbírósi, vagy főszolgabírói hivatalnak az irnokáé is a mai időben.

Miért nem mondja a fizető ugyanezt akkor, mikor a községi jegyző kapja a fizetését, és miért is nem zúgolódik akkor úgy, mint zúgolódik a párbér, vagy párbér fizetésekor? Azért, mert amott nem olyan közvetlen, ujjal is kimutathatólag, a lakosok köréből történik a jegyzői fizetés kiszolgáltatása, mint itt s azért, mert a községi jegyzőt nem az összes községi adófizetők választják, hanem a községi képviselők és előljárók csak. Bizony ideje volna ezt az ügyet immár komolyan venni.

Mint igen nagy értékű tanulságot nyújtja a debreczeni lelkészválasztás esete azt is, hogy csak veszedelemnek, rombolásnak és nem jólétnek, nem építésnek eszköze az olyan törvény, a mely *kétféleképen* értelmezhető. Jaj annak az ügynek, a melynek elintézésekor az ilyen törvényre hivatkozhatik, az ilyen törvényre támaszkodhatik a *törvényes hatalom* — és dönt a *saját felfogása* értelmében. Az ilyen törvény mellett okvetlen két nézet áll szemben egymással s így kikerülhetlen az összeütközés. Minden összeütközés (a természet rendje szerint) fájdalmas nyomokat hagy maga után, sebeket okoz, a melyek nem könnyen gyógyíthatók.

Az egyesek fájdalma, sebe fájdalma, sebe az összesnek, az egyetemesnek is. Az egyesek szívverésének

lassudása lankasztja, akadályozza az összesnek, az egyetemnek a szívverését, a minnek aztán legtermészetesebb okozata az, hogy fennakad (legalább akadozik) az egyházban a hitnek szívdobogása, megromlik a vér anynyira, hogy akadnának, a kik a haragnak borától meg-részedve, így kiáltanának: szégyenlem, hogy kálvinistának születtem . . .

Nincs is tehát az egyházi törvényhozásnak szentebb, nincs elengedhetetlenebb kötelessége, mint az, hogy az ilyen törvényt ne csak revidálja, hanem el is törölje az utolsó betűjéig kérlelhetetlenül. Addig is pedig, míg az eltörlés ideje elérkezik: a konvent kötelessége az ilyen törvény értelmét így vagy úgy, de mindenesetre úgy állapítani meg, hogy aztán ezen értelem mellett többé kétféle nézet elő ne állhasson s a törvényes hatalom ütő-eszköznek fel ne használhassa az ilyen törvényt semmi esetben és sohasem többé.

Az ilyen törvény értelmének megállapításánál szem előtt tartandó minden körülmények közt az, hogy a törvényhozás intencziója meg legyen valósítható; a lelkészválasztási két értelmű törvény nyel szemben t. i. az, hogy nagyobb gyülekezetek meghívás útján nyerhessék meg lelképásztorukul az olyan lelkészeket, a kik a pályázás esélyei- és kellemetlenségeinek magukat kitenni sehogy sem vállalkozhatnak, — ez pedig csak akkor lehetséges, ha nem a gyülekezeté, sem a választási, sem a meghívási jog, hanem a presbitériumé.

Már egészen készen volt ez a cikk, mikor kaptam a felhívást arra, hogy a presbitérium egy egyházi és egy világi egyházkerületi tanácsbíróra, záros határidő alatt, küldje be szavazatát az espeesi hivatalhoz.

Másnap épen presbitéri gyűlést kellett tartanom, felolvastam tehát azt a felhívást is s kérdésbe tettem: kiket akarnak megválasztani? Senkiket! — volt az egyhangu válasz, hiszen nem a mi eszünkhöz való az ilyen választás. Ajánljon tiszteletes ur, akiket tud, s mi rámondjuk, hogy: ámen. Ugy is lett! — Az esperes felhívásában (ugy felemlítésként) ott van két név s én igen szívesen említettem fel ezeket, mert magamtól még ezeket sem tudtam volna felemlíteni. Ne játszunk az ilyen komoly dolgokkal! . . . Egyházkerületi tanácsbírónak alkalmas (kiváltképen) világiakat teljességgel nem ismerhet egy falusi presbitérium, — sőt nem igen ösmer olyanokat maga a falusi lelkész sem.

Minek gyötörnek tehát bennünket olyan jognak a használatával, amit nem használhatunk? Volenti non fit injuria! . . . Már pedig a falusi egyházak presbiterei akarják, hogy ne szavaztassák őket akkor, mikor tanácsbíróra van szüksége az egyházkerületnek.

Az a körülmény, miszerint a legtöbb lelkészválasztásnál, a választásra jogosultak, még a legerősebb korteskedés mellett is, rendesen felerészben sem szoktak szavazatukkal élni, — arra vall, hogy az egyházközségek tagjai akarják, miszerint ne ők válaszszanak, hanem válaszszon a presbitérium.

Ne boldogítsuk tehát a gyülekezetet az ő akarata ellenére, — mert ez vétség a természeti jog ellen, mely így szól: „az embert nem lehet akarata ellen még boldoggá sem tenni!“ . . .

Válaszszon a presbitérium s legyen az övé a meghívás joga is!

Ágya, febr. 1. 1896.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Az érettségi vizsgálat és a felmentések.

Irta: Sinka Sándor.

(Felolvastattott a debreczeni tanárikör gyűlésén.)

Épen 12 éve annak, hogy az érettségi vizsgálat intézménye, mely az absolutizmustól iskoláinkra octoryálva, azokban, mint idegen plánta, huzamos időn át szükségességének, czéljának, tárgyainak, alakjának, megtartási módozatainak sokszor heves vitatása, sőt szenvedélyes támadása között, hazai viszonyainkhoz nem alkalmazott egységes szabályzat nélkül százféle változatosságban vegetált; végre az 1883-iki középiskolai törvény alapján törvényes honosítást s 1884-ben pedig középiskoláinkat általánosan kötelező szabályzatot is nyert. Népszerűtlensége, sőt gyűlöletes volta nem volt képes a törvényhozás előtt ellensúlyozni azon fontos paedagogiai-didaktikai okokat, melyek épen középiskolai tanügyünk szervezési stádiumában kétségkívül fentartása mellett szölettek. Azóta tehát az érettségi vizsgálat törvényen alapuló első szabályzata, leszámítva az 1890-iki 30.820 sz. görögnyelvpótló tárgy szóbeli vizsgálatára vonatkozó rendelkezést, mely szerintünk már csak a tantárgyak számának szaporítása miatt sem vált az érettséginek előnyére, minden egyéb változtatás nélkül, immár túlélte a soloni határidőt, melyet pedig törvényes intézmények kipróbálására elégnék szokás tartani.

Ha érettségi szabályzatunk 12 éves multjára visszatekintek, magam részéről habozás nélkül ki merem mondani, hogy a mint egyfelől az új szabályzat életbe léptekor nem voltam abban a hiedelemben, hogy a vizsgálatnak olyan rendszerével az érettségivel járó mizériák mintegy varázsütésre megszűnnek: úgy most nem tartozom azok közé, a kik azt állítják, hogy a törvényesen rendezett érettségi vizsgálat közoktatásunk egén áldatlan fellepként lebegett, mely mig egyfelől a középiskolákat sötét árnyékba borítá, addig másfelől a főiskolákat szellemileg éretlen elemek záporával árasztá el.

Azt hiszem, hogy minden elfogulatlanul ítélő szakember és kormánybiztos, ki a vizsgálatokat s azok eredményét komoly figyelemmel kísérte, kénytelen bevallani, hogy a vizsgálati utasítás nyomában a vizsgálatok tartásában bizonyos egyöntetű eljárás honosodott meg, hogy mindinkább enyészik a vizsgálati mérték sokfélesége, nagyobb az érettségi bizonyítványok megbízhatósága s a mi földolog, ha mindjárt nem az egész vonalon is, de itt-ott emelkedőben van a tudományosság színvonalja és ha hinni lehet a hivatalos miniszteri jelentéseknek, az érettségi vizsgálat komolysága és szigorúsága nem egy középiskolánál a tanításra is üdvösen hatott vissza.

Ámde épen ez az igazságérzet, mely e kedvező jelenségek constatálására késztet, époly mértékben kötelez bennünket ama tapasztalat leplezetlen feltárására is, hogy az érettségi vizsgálat mai rendszerében sok eredendő és idült baj lappang, melyek első sorban magának a vizsgálatnak nálunk szokásos alakjával, továbbá annak technikai s még inkább tanulmányi oldalával vannak szoros összefüggésben.

Ennélfogva csak örülnünk lehet, hogy legfelsőbb helyen, hol a becsületes végrehajtás útján szerzett sok évi komoly lelkiismeretes és szakértő megfigyelések és tapasztalatok szélei összefutnak, szinte túl vannak a bajok diagnózisán, sőt azok orvoslásának kezdeményezésére a jóakarát sem hiányzik.

Mint ugyanis általánosan tudva van egy idő óta szárnyra kelt az érettségi vizsgálat reformjának híre, nyomban sietett is egyesületünk egyik tekintélyes köre (Pozsony) a kérdés megvitatásával, sőt azóta már más kör is foglalkozott vele; ma pedig már azon kedvező helyzetben vagyunk, hogy a miniszter úr értekezleti meghívójában konkrét alakban formulázva áll előttünk a szándék reform.

Már a hír szárnyrakeltkor úgy voltam meggyőződve, hogy a reformok célbavétele nem fogja érinthetni az érettségi vizsgálat törvényben gyökerező sarkalatos principiumait, mint a milyenek pl. annak szükségessége, alakja, vizsgáló bizottsága sőt mivel ezek reformja a törvény változtatása nélkül, mire pedig ez idő szerint nincsen kilátás, nem lévén eszközölhető; a rájuk vesztegetett discussió is tárgytalan lenne. Másfelől azonban bizalommal vártam, hogy mivel meggyőződésem szerint az érettségi vizsgálatoknak sikeresebb berendezésére a jelen adott alapon, a törvény és az utasítások keretében és szellemében sok üdvös és sikeres intézkedés eszközölhető: tehát a reformtervezetek oda fognak irányulni, hogy a vizsgálat összes bajai megbeszéltetvén a törvénykeretén belől elérhető javítások és pedig elvi alapokon huzamosabb időre eszközöltenek.

Sajnálattal vallom be, hogy mindkét feltevésben csalódtam. Mert az értekezleti meghívó szerint első sorban is csak ideiglenes intézkedésről *tehát kísérletezésről* van szó, hogy t. i. *addig is míg az érettségi vizsgálatnak a folyamataiban levő tantervi revisióval kapcsolatos tanulmányi kérdései összességükben tárgyalás alá vehetők lesznek egyelőre st. intézkedések történjenek.* Másod sorban pedig a Meghívó az *érettségi vizsgálat egyszerűsítése* szerény leple alatt oly irányban kíván az érettségi vizsgálat különben is csak technikai bajain segíteni, mely hitem szerint, a mint alább kimutatom, a szándékolt módon keresztül vive ellenkezik az érettségi vizsgálatról szóló törvény intencziójával és az utasítások szellemével, sőt azonkívül, hogy elvileg nem fér össze a vizsgálat jelenlegi alakjával még didaktikai és erkölcsi szempontból is súlyosan kifogásolható.

Megvallom nem bánkódnám csalódásom felett, ha a vizsgálat szándékolt reformja mellett számos és komolyan mérlegelhető tanügyi indokokat látnék a mérleg serpenyőjében, de a mikor — és ez dicséretére legyen mondva a Meghívónak — maga sem látja az adminisztratív szempontjából felhozott *nehézségeket elengedőknek a jelzett irányban való intézkedésre, sőt szerinte is a megoldás más módja is elképzelhető:* akkor magam is azt hiszem, hogy fontos tanügyi kérdések mellékes adminisztratív indokokból pillangó életű intézkedésekkel sikeresen meg nem oldhatók, sőt a jelen esetben egyenesen a sikeres megoldás szálai lesznek összekuszálva.

Mert, hogy a kérdés tárgyalására térjünk, arról van szó a miniszteri Meghívóban, hogy mivel az érettségi vizsgálatra jelentkező tanulók száma évről-évre rohamosan emelkedik, némely tankerületi főigazgatók ennek következtében annyira el vannak foglalva június hóban e vizsgálatokkal, hogy e miatt a külső adminisztratív közponban is érezhető hiányokat szenved és mivel a vizsgálandók nagy száma miatt az egyes tanulók megvizsgálására nem jut elegendő idő: nem volna-e indokolt az érettségi vizsgálati eljárást olyképen egyszerűsíteni, hogy a jelesen tanulók a szóbeli vizsgálatról felmenteszenek. Ebből kifolyólag eme két kérdésre nézve kér véleményt a miniszter úr az értekezlet tagjaitól:

1. Nem volna-e lehetséges az érettségi szóbeli

részből, vagy egyes tárgyakból teendő szóbeli vizsgálatról jeles, vagy jó tanulókat felmenteni?

2. Ezenfelül mily könnyítések és egyszerűsítések volna az eszközölhetők az érettségi eljárás formai részét illetően?

Mind a két kérdést, de főleg a felmentés kérdését egymagában is elég fontosnak tartom arra nézve, hogy mellőzve minden az érettségi vizsgálat általános történetére, vagy szükségességére vonatkozó, szerintem ez időszerint szükségtelen kiterjeszkedést, velők minél behatóbban foglalkozzunk, annyival is inkább, mert még ez ideig a Meghívóban foglalt indokokon kívül, a dolog mélyreható egyéb okokkal s az ellenvélemények mérlegelésével alig volt szerencsénk találkozni.

A miniszteri meghívót véve tehát alapul, célo-
lom lesz:

1-ör az első kérdést: „Nem volna-e lehetséges stb.“ törvényes, tanítási, erkölcsi és más alkalmilag kínálkozó szempontok szerint vizsgálni.

2 or a második kérdésre megvitatás végett néhány röviden megokolt javaslatot leszek bátor az igen t. közgyűlés elé terjeszteni.

I.

Mielőtt azonban a kérdés tüzetes tárgyalásába bocsátkoznám, tájékozódás végett nem lesz talán egészen felesleges dolog a felmentésnek, vagy a mint paedagogiai néven nevezik, a dispensationak lényegét, eredetét s történetét rövidesen megvilágítani.

Dispensatio alatt a szó legtágasabb értelmében az érettségi vizsgálat rövidítésének azt a módját szokás érteni, mely szerint oly maturansok, kik középiskolai pályájok végső éveiben az érettségi vizsgálat tárgyaiból jó magaviselet mellett teljesen megnyugtató előmenetelt tanúsítottak, ez alapon a szóbeli tárgyaiból teljesen, vagy részben; az írásbeli tárgyaiból pedig ezek sikerülte esetén az érettségi vizsgálaton a szóbeli alól felmenthetők.

Eredete az érettségi vizsgálat nálunk is szokásos módjának hazájában Poroszországban keresendő, hol hosszú fejlődés útján jutott el mai általam definiált alakjához. Kezdetben magán a vizsgálaton nyert benyomás alapján az elnök, vagy a vizsgáló bizottság osztogatta egyes kiválóbb jelölteknek némely tárgyakból; később szabályzat állapította meg a többnyire kevésbé fontos tárgyakból való felmentést; az 1891-iki legújabb porosz szabályzatban pedig már oly nagy terjedelmet nyert, hogy vannak jelöltek, kiknek az érettségi vizsgán szavát sem hallják, mivel írásbelijeik továbbá a primabeli írásbeliek és a primabeli előmenetel alapján teljesen fölmentettek.

A dispensatio egyik vagy másik alakjában előfordult s most is gyakorlatban van azon államokban:

1-ör, a hol az érettségi vizsgálat, noha a szabályzatokban rendszerint mint a középiskola szervezetéhez nem tartozó *külön* álló vizsgálat szerepel, de a vizsgálóbizottságot a középiskolai tanártestületek tagjai alkotják, kik tehát a maturandusokról előleges véleményt adhatnak;

2-or, a hol az érettségi vizsgálaton, sok, talán az összes középiskolai tárgyakat felölelték s a tárgyak sokasága miatt a vizsgálatra nem jut elég idő.

3-or, a hol a vizsgálat által kettős célú akarnak elérni, egyfelől a középiskolai tanterv szerint megkövetelhető pozitív ismereteket, másfelől a főiskolai tanulmányokra szükséges szellemi fejletiséget.

4-er, a hol az érettségi bizonyítvány elsőbrendű tisztviselői pályákra s az önkéntességre törvényes quali-

ficatio, a mely miatt in praxi rendszeren vesztélyeztetve van az érettségi vizsgálat célja, mélyen leszállítva annak mértéke, követelménye.

Divatos volt s több-kevesebb módosítással most is az a dispensatio Németország legtöbb államában, mint Badenben, Würtembergben, Bajorországban stb. Divott és dívik a Lajthán túl, hol 1855-től az elnök belátása szerint, 1879-től pedig rendelet alapján a geografia, történet és physikából adták, sőt a legújabb szabályzat alapján is adják. És végül, ha igaz az, hogy hasonló okok hasonló következményeket szülnek, constatalhatjuk, hogy nálunk is a 70-es évek elején, az „a hány iház annyi szokás” korszakában, néhol az elnök által; másutt, pl. Nagy-Enyeden a tanárkar véleménye alapján, szokásban volt a jó tanulóknak a szóbeli alól való felmentése. Sőt 1880-ban is emelkedtek hangok a dispensatio mellett. Így a többek között ekkor épen ev. ref. főgymnasiumunk tanárkara fogadja el azt az elvet, „hogy a kitünő tanuló, ha az írásbeli vizsgálaton valamely tárgyból teljesen és minden kétséget kizáróan megnyugtató dolgozatot készít, azon tárgyból a szaktanár ajánlatára a szóbeli alól felmenthető.” És ez az elv — mint tudjuk — részben helyet talál mai szabályzatunkban a görög és németre nézve, de ama lényeges különbséggel, hogy itt nagyon helyesen csak az írásbeli képezi a felmentés alapját s az minden esetben, ha ez sikerült, meg is adandó.

Ellenben nincs szokásban a dispensatio oly államokban, mint pl. Anglia és Franciaország, hol a vizsgáló bizottságok a középiskolától független elemekből vannak összeállítva és a hol az érettségi vizsgálat nincs az állami utilitárismus vonatkozó köteléhez kötve, hanem pusztán tudományos qualificatio, mely a jelöltnek a felsőbb tanulmányok megértésére s az azokban való haladásra megkivántató szellemi érettséget tanúsítani van hivatva-

(Vége köv.)

Vegyes tanügyi hírek.

* **Legújabb hír az orsz. tanári nyugdíjintézetéről.** Dr. Horváth Ödön t. barátunk, az eperjesi jogakadémia dékánjának szíves értesítése szerint a v.- és közoktatásügyi miniszter 1895. nov. 7-ről 28,307. sz. a. kelt rendeletével az eperjesi ág. ev. jogakadémia tanárait az orsz. tanári nyugdíjintézetbe felvette. Az összes befizetések 1896. márcz. 1-én megtörténtek, s így a tanári kar 1894. szept. 1-től kezdődő joghatályllyal az orsz. tanári nyugdíjintézetnek teljesen jogosított tagja. A tanároknak összes megszakitás nélkül eltöltött szolgálati ideje beszámított. A mennyire örvendetes és megnyugtató ez az értesítés is, éppen annyira csodálkozunk már régóta azon, hogy mi okból kellett az országos kormánynek az egész érdekelt tanárvilágot és összes hatóságait ilyen bizonytalanságban tartani, holott az elvi megállapodásokat már másfél évvel ezelőtt nyilvánosságra lehetett volna hozni? Így azt sem tudtuk, hogy benne vagyunk-e országos intézetben vagy nem, és így meghalhatunk-e nyugodtabban, vagy várakozunk még addig, a míg a miniszteri orakulum kegyes lesz megnyilatkozni. Ne csodálkozzék a t. kormány azon, ha ilyen titokzatos eljárás a fiskális érdekek előtérbe állításának gyanuját ébreszti fel bennünk.

* **A debreczeni kerületi tanári kör** f. hó 7-én tartott gyűlésén Sinka Sándor főgymn. tanár értekezett az érettségi vizsgálat reformjáról, különös tekintettel a közoktatásügyi miniszterium által tervezett felmentésekre. Az előadó a kérdésnek széles körű tanulmányon alapuló

tárgyalása után arra a következésre jut, hogy a szóbeli vizsgálatok alól való felmentés behozatala az érettség vizsgálatok színvonalának leszállását vonná maga után s úgy didaktikai, mint ethikai tekintetben káros következményekkel járna. A tárgy körül megindult beható eszmecsere után a kör az előadónak a felmentés tekintetében elfoglalt álláspontját elfogadja. Addig is azonban, míg az érettségi vizsgálat a tanterv revisiójával kapcsolatban gyökeres reformnak vettetnék alá, kívánatosnak tartja a kör, hogy a magyarból latinra fordítás helyett latin szövegnek magyarra fordítása követeltesék, hogy a szóbeli vizsgálatra bocsátás az írásbeli dolgozatok többségének eredményétől tétessék függővé, s csupán a magyar nyelvi dolgozatra nézve hagyassék meg az eddigi gyakorlat, hogy t. i. ennek elégtelensége esetén a növendék szóbeli vizsgálatra nem bocsátatik; a nyolczadik osztályt elégséges eredménnyel végzett tanulókra nézve eddig alkalmazott az az eljárás, hogy a tanári kar az ilyen tanulóknak az érettségi vizsgálatról való visszalépést belátása szerint tanácsolhatja, szüntetessék meg és a görögpótló irodalmi tanulmányok a szóbeli tárgyai közül hagyassanak ki. Az érdekes és tanulságos értekezést lapunk mai számában közöljük.

* **A debreczeni ev. ref. főgymnasium** igazgató-sága ez uton is tudatja növendékeinek szüleivel a következő dolgot. Főgymnasiumunk előjárósága a Nagymélt. közokt. miniszterium legközelebbi intézkedéseiből biztos tájékozódást nyervén arról, hogy az 1894. évi 27. törvényzikk alapján tanintézetünk már a folyó isk. évben is kötelezve van minden rendes növendéke után az országos tanári nyugdíjintézetbe 3 frtot befizetni, a főtiszt. püspöki hivatal elrendelte, hogy e 3 frtot, mint tandíjpótlékot minden tanuló köteles befizetni május 1-ig, még azok is, a kik máskülönben tandíjukat már az egész évre befizették. Minthogy azonban tanintézetünk tandíjkezdvezményes növendékeit még e tekintetben is jótéteményben részesíti, a kivánt tandíjpótlékot minden növendék tandíjkezdvezménye arányban tartozik fizetni: t. i. az egész tandíjas 3 frtot, a fél tandíjas 1 frt 50 krt, a negyed tandíjas 75 krt, a tandíjmentes semmit, a mennyiben helyettük e díjat maga a tanintézet fogja az országos tanári nyugdíjintézet pénztárába beszoolgáltatni.

* **A debreczeni ev. ref. főgymnasium** igazgató-sága tudatja az érdeklődőkkel, hogy a debreczeni ev. ref. főgymnasiumnak az ezredéves ünnep alkalmából készült mult évi értesítőjéből, mely 36 iven az iskola multjából és jelenéből vett 24 képpel jelent meg, s a tanintézet jelen állapotának ismertetésén kívül magában foglalja főgymnasiumunk történetét is, mintegy 100 példány még 1 frtjával kapható; vidéki megrendelők még ehhez 17 kr. postaköltséget tartoznak csatolni.

KÖZÉLETÜNK.

A nagybányai egyházmegye lelkeszi gyámintézete jövőjére vonatkozó kezelő-választmányi javaslat.

1. Kezeli intézetünk alapszabályainak az országos intézet alapszabályaival összhangba hozására s a most teendő javaslatoknak figyelembevételével átalakítására Szél György és Sátor Dávid tagokat bizza meg a választmány.

2. Újabb tagokat nem vesz fel többé intézetünk.

3. Kezeli intézetünket továbbfejleszteni nem kívánjuk, ennél fogva csak a részvénydíjait utólagosan fizetett lelkésztársak tartoznak még az 1895. év végéig járt részvénydíjikat befizetni.

Indok: Az országos intézetnek kötelezett tagjai levén az egész egyházmegye lelkészi kara, a két intézetbe való fizetést nem bírja meg. Ebből folyik az, hogy már az 1896. évre esedékes díjak az országos intézetbe levén fizetendők: az intézetünkbe fizetés kötelezettsége alól az 1895. évre *nem hátralékos* tagokat felmenteni javasoljuk. Viszont, a dolog természetéből következik, hogy a kik utólagosan kezdtek és folytatták a részvénydíj fizetését: azok még hátravannak az 1895. évi járulékkal és így annak intézetünk pénztárába befizetésére kötelezendők.

4. A tőkésíteni szokott $\frac{1}{4}$ rész a részvényes 38 lelkész terhére az országos intézetnél előírt „befizetési járulék” törlesztésére fordítatik *egy összegben* 1896. 1897. és 1898. évi jövedelmekből külön-külön minden évben. A „belépési járulék”-ból még fedezetlenül maradó összeg az egyes lelkészi fizetések arányában % szerint rovatik ki s fizetendő a lelkésztársak által. E három év alatt a „tagsági díj”-jat mindenki a sajátjából fedezi. Három év múltán — mikor a „belépési járulék” már mindenki által ki lesz fizetve — a „tagsági díj” törlesztésére fog fordítatni a jövedelem összegéből évenként 500 frt; a mi ezenfelül hiányzik a részvényeseket terhelő „tagsági díj”-jak összegéből: az, fizetés után számított % -kal lesz kivetve és bekövetelve az egyes „részvényes” társainktól. Az egyszer megállapított fizetési százalék aránya mindvégig érvényben marad s az idők folytán a „részvényes” tagok közül elhaltakért fizetett összeg gyámintézetünk javára marad.

Indok: Az „országos” intézet 2600—2700 frtot követel „belépési járulék” czimén egyházmegyénk lelkészi karától. Hogy az egész összeget gyámintézetünk fedezze: vagy a mostani özvegyektől kellene 350—400 frtot elvonni a segélyekből 3 éven át, — vagy intézetünk tőkéjét kellene megcsorbítanunk — a mire anélkül is eljő az idő — már most. Az első: nem volna méltányos, a második: a *most élők* özvegyei és árváira hozhatna kárt könnyen. Az élők könnyebben elviselhetik 3 éven át fizetéseik után százalékokban osztva fel e hiányt: mint a mostani özvegyek segélyéből 60—70 frtot levonva egyenlíteni ki azt, akár pedig attól kelljen félnünk, hogy majd a mi özvegyeink idejében apadjon el hirtelen a segély forrása. Egyenlő jogosultak levén úgy a kebelbeli, mint az országos intézet segélyéhez: semmi méltánytalanság sincs elkövetve a kisebb javadalmú lelkésztársakkal szemben azzal, hogy az 500 frtot egészében javasoljuk előbb a „belépési járulék”, később az évi „tagsági díj” törlesztésére — tehát minden kivétel nélkül erre — fordítani, mert bárha semmivel sem fognak többet nyerni az „országos” intézettől a nagyobb javadalmások özvegyei: még így is a fizetés utáni százalék sulya az ő vállukat fogja nyomni. Az elhalt tagok utáni „tagsági díj” czimén fizetett részletet, hogy gyámintézetünk javára kívánjuk visszatartani — azért van, mert az ezek után maradt özvegyek és árvák kebeli intézetünk segélyét már igénybe veszik, így legalább valami megtérül e segélyre.

5. Az özvegyi évi segély: 150 frtban állapítatik meg egyszersmindenkorra; ennél sem több, sem kevesebb soha nem lehet. Ha az így megállapított segély csak úgy lenne kiadható, ha a *tőkéből* évenként egy ezer frtnál több vonatnék el: akkor az 1000 frton felüli többlet a — fenti 4 pontban — részvényesek évi „tagsági díj”-jára fordítatni kívánt 500 frtból pótlendő ki és csak az 500 frtból e célra igénybe nem vett összeg fordítandó évi „tagsági díj”-jak fedezésére.

Indok: Az egyenlőség elve követeli, hogy minden özvegy biztosítva legyen egy határozottan megállapított összegről a férje által szerzett jog alapján. 150 frtnál több nem volt felvehető ily összegül; mert habár most a lehető *legalacsonyabb az özvegyeink száma*, az államsegélyre biztosan nem számíthatunk, emellett pedig a kezelési költséget, árvákat és állandó segélyezetteket a jövőre is számításba kellvén venni, alig 165 frt jut évi segélyül; nem vehettünk méltánytalanság nélkül kevesebbet sem, hogy a most élő — épen a legtöbb áldozatot hozott — nemzedék özvegyei és árvái, esetleg nagyon megszorodván az özvegyek, csak alamizna morzsában részesüljenek intézetünktől. De ismét, hogy a tőke rohamosan ne apadjon: korlátot kelle szabni valószínűségi számítás szerint. E korlát: hogy a jövedelemből kiosztható összeget a tőkéből évenként *legfeljebb* egy ezer frttal lehet segélyezésre pótolni. Ha több kell a 150 frtok kifizetésére: inkább az élőkől vonassék el a „tagsági díj”-ra fentartott összegből valami, vagy ha kell: az egész 500 frt is, mert ezek az ebből javukra esett 15—20 frtot inkább nélkülözhetik, mint a kereső nélkül levő özvegyek és árvák.

6. Mikor majd összes kötelezettségeinek gyámintézetünk eleget tett: a fennálló tőkéből 8000, azaz: nyolczezer frtot áthagyunk elidegeníthetlen gyámintézeti alapul intézetünkön kívül álló kebelbeli lelkésztársainknak; az ennek kiadása után fenmaradó tőkét 3 egyenlő részre osztva a következő czélokra kívánjuk fordítani: $\frac{1}{3}$ résznek *jövedelmét* 2 (kettő) építkező kebelbeli szegény egyháznak; $\frac{1}{3}$ rész *tőkét* kiadni a tiszántúli kerületben alakuló lelkész-árva intézetnek, ha és a míg ilyen nem állítatnék fel: akkor ezen $\frac{1}{3}$ rész tőkének évi jövedelmét a nagybányai egyházmegyében szolgáló lelkészek fiu- és esetleg leány-gymnasiumban tanuló 2 (kettő) és hittani tanfolyamon levő 2 (kettő) jó erkölcsű és jó előmenetelű gyermekének ajánljuk ösztöndíjjal; $\frac{1}{3}$ rész tőkének *jövedelme* pedig az egyházmegyei tisztviselők javadalmazására fordítassék. Ha lelkészi-árvaház nem létesülne: akkor az ösztöndíj alapot is — az építkező egyházak és a tisztviselők alapját azonban minden esetben az egyházmegyei közpénztár veszi kezelés alá s az egyházak közül választás, mint az ösztöndíjra felveendő tanulók kijelölési jogát az egyházmegye tanácsbírói kara által kívánjuk gyakoroltatni.

Indok: Erkölcsei köteleességünknek tartjuk, hogy azt a tőkét mit mi elődeinktől vettünk át: utódainknak ugyanazon célra, mint mi vettük elidegeníthetetlenül átadjuk. A fenmaradó összeg egyházaink évi segélye — a mi részvénydíjaink — és az államsegélyből képződvén: természetesnek úgy tartjuk a felosztást, ha abban egyházaink és lelkészutódaink java tartatik egyiránt szem előtt. Választmányunkat e szempont vezérelte. Ha lelkész-árvaház létesül: az $\frac{1}{3}$ rész tőkét annak egyenesen azért kívánjuk kiadni, mivel sokkal könnyebben s előnyösebben kezelhetik az intézet vezetői.

7. A kezelés, míg a részvényesek közül 12 él, a részvényesek kezében maradjon; majd ha 12-nél kisebb lesz a részvényesek száma: az *alapszabály szerinti* kezelést s a mostani rendelkezés végrehajtását az egyházmegye bíróságára javasoljuk átruházni.

Indok: Míg a részvényesek annyian vannak, hogy a közgyűlésben a kezelőket számban meghaladják: addig nem lehet ok a kezelés téves irányba terelésétől félni; míg e biztosíték elmaradásával kívánatosnak az látszik előttünk, hogy inkább az egyházmegye bíró-

sága vegye át az *alapszabályszerű* kezelést az utolsó özvegy vagy jogosult haláláig is.

8. Az egyházak eddigi gyámsegélye érintetlenül fentartatik továbbra is.

Indok: A gyámintézet épen úgy kívánja az egyes egyházak s az egyházmegyék javát szolgálni a kötelezettségek lebonyolítása után, mint a lelkészekét, s hogy ez minél nagyobb mérvű lehessen — annyival inkább, mert az egyházak lelkészeik illetve azok utódai biztosítására más oldalról nem járulnak — e gyámsegélynek fentartását jogosnak véljük.

9. A kegyeleti év váltságára gyámintézetünk többé igényt nem tart; annak az egyházmegye más céljára leendő felhasználását ajánlja.

Indok: A ki nem veheti igénybe gyámintézetünk javait, azt e célra adóztatni meg: nem tartjuk igazságosnak; azonban azokra tekintettel, kik özvegy után mennek félfizetésre: nagyon helyén valónak látjuk e kegyeleti év megváltási összegét más célra — például: az egyházmegye közpénztára javára — kötelezővé tenni.

Közli:

a kezelő választmány jegyzője.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

18. A borossebesi ev. ref. egyház monographiájához.

Tekintetes Szerkesztőség!

Az 1895 szeptember havában tartott egyházkerületi közgyűlés 404. számú határozata értelmében, a borossebesi ev. ref. egyház monographiájának megírásához szükségelt adatokat a következőkben van szerencsém beterjeszteni.

A borossebesi ev. ref. anyaegyház a Tiszántúli egyházkerület nagy-szalontai egyházmegyéjének Erdély felé végvidékén, — anyaegyházunktól számítva, — észak felé 1—13; északnyugat felé 1—23; nyugat felé 1—23; délnyugat felé 1—14; dél felé 1—5; délkelet felé 1—21; kelet felé 1—34 és északkelet felé 1—22 km. távolságban szétszórtan levő egy leány- és 28 fiók-egyháznak missiói központja s mint ilyen: Sionja egy nagy területen élő keresztyénségnek, nemcsak de terjesztője is, — az ezen területen tulnyomó többségben levő oláh lakosság között, — édes hazai nyelvűeknek, (különösebben azonban csak Borossebesen.)

Hogy mikor alakult a borossebesi ev. ref. anyaegyház, arra — a keletkezési idejét történeti hitelességgel bizonyító okmányok hiányában, — határozott feleletet adni nem lehet. Ha azonban 70—76 év terheit vállalkon hordó ker. atyánkfiaiának, — rájuk szájhagyományként szállott, emlékezésében, a történelemi fonalát is követve, bizhatunk: úgy borossebesi ev. ref. anya egyházunk egyike Magyarország legrégebbi ref. egyházainak és a XVI-ik század közepe táján, — amikor az akkori Zaránd, — most Arad megye még Erdélyhez tartozott — az erdélyi fejedelmek alatt, talán a Massay család és Jaxith Péterné pártfogása mellett alakult meg.

Régi öregeink még most is emlegetik, a még 1813-ban épült újabb templomnak menyezetén volt, Bocskay lovas képét ábrázolt, — az 1850-ik év körül, a templom meszelésekor szintén bemeszelt, — festményt, ami, mint a kegyelet és jó emlékezés bizonyossága, anyaegyházunk keletkezésének idejét ismét az 1600-ik év körül keresteti velünk.

Tömöri Mihály, egyházunknak 1879-ben volt lelképásztora, a „Magyarországi ev. ref. egyház 1886. évi egyetemes névtára“-ban a borossebesi ev. ref. egyház keletkezési évét az 1598-ik évre teszi, valószínűleg az ő idejében minden bizonynyal még megvolt, de az 1879-ik nagy árvíz alatt elveszett, okmányok alapján.

Ha azonban ezen szájhagyományok után, de a történelem lapjainak figyelembe vételével, előadott emez adatokat és Tömöry Mihálynak feljegyzését tekintetbe nem vesszük is s csupán egyházunk legrégebbi anyakönyvét nézzük: ez is egyházunknak majdnem két százados életéről tesz bizonyosságot.

Egyházunk lelkészi hivatalában levő legrégebbi anyakönyvünk ugyanis — 1776-ban köttetett be másod-izben s „IV. kötet“ felírást hordja magán — 1773-al kezdődik ugyan, de már 1717-ről is emlékezik és „Tiszteletes Kabai János uram“-at mondja ez időtől kezdve 5 esztendeig működött borossebesi predikátornak.

Hogy az 1717-től 1773-ig eltelt 56 esztendő anyakönyvi adatait magában foglalt első 3 kötet anyakönyve egyházunknak hová lett: megmondja azt Egey István, a borossebesi ev. ref. egyháznak 1832-től 1839. áprilisáig hivataloskodott predikátora, az említettem legrégebbi anyakönyvünknek első, a használat nyomait élénken magánhordó, lapján tett „Jegyzés“-e, a melyben azt mondja, hogy az általa foszlányokban talált anyakönyveknek czélarányos leveleit az 1834-ik esztendőben békötetvén (ekkor köttetett be legrégebbi anyakönyvünk újabb első izben) a régi anyakönyvek foszlányain talált adatokat kivonatosan reá elől feljegyezte.

Tiszteletes Egey Istvánnak, meglevő legrégebbi anyakönyvünkben tett feljegyzései nem tartalmazzak egyebet; mint az 1717—1806-ig hivataloskodott predikátorokt az 1782—1810-ig szolgált kurátorok, Esküdtek és Egy, házfiak neveit; az 1815—1816. augusztus haváig begyűl-perselypénzről való számadását „Szabó Mihály Uramnak“; a predikátornak díjlevelét 1795-ből, ennek módosított kiadványát 1824-ből és a „Boros-Sebesi Reformáta Oskola Rektornak Esztendőnkint való fizetését“ 1795-ből.

Egey Istvánnak ezen említettem feljegyzései szerint az egyház lelkészei voltak: Kabai János (1717—1722.) az 1722—1782-ig hivataloskodott lelképásztor neve hiányzik (vagy többen is voltak?) Mészáros András (1782—1795.), Hertzeg Imre (1795—1806.). Itt következnek az 1782—1810-ig szolgált kurátorok, esküdtek és egyházfiak névsora; Szabó Mihály kurátornak az 1815—1816- aug-ig begyűlt perselypénzről való számadása; utána a lelkészi díjlevelét két alakja, végül a tanítói díjlevelét.

Az 1773. évtől kezdve már rendszeren vannak vezetve az anyakönyvek, mind a mai napig.

Az egyházak lelkészei 1806-tól a következők: Szilva Gergely (1806-tól 1808 ápr.-ig), Molnár Mihály (1808 ápr.—1819 jul.) Erdélyi József (1819 jul.—1824 máj.) Kerekes Mihály (1824 máj.—1826. ápr.) Szilágyi József (1826 ápr.—1832 nov.), Egey István (1832 nov.—1839 ápr.), Győri Pálffy Mihály (1839 ápr.—1844 márcz.) Szondy Lajos mint segéd lelkész (1844 márcz.—1848. márcz.) Kovács József 1848 márcz.—1861 ápr.) Tomka Károly (1861 ápr.—1868 ápr.) Tolnay Ferencz 1868 ápr.—1876 jul.), Sipos János mint ideigl. lelkész (1876 jul.—1877 jun.), Derekas János mint ideigl. lelkész (1877 jun.—1877 okt.), Bihari István (1877 okt.—1878 máj.), Zöld József mint ideigl. lelkész (1878. máj. 1879 ápr.) Tömöry Mihály (1879. ápr. 1890. július.). Szilágyi Sándor

(1890. jul. 1893. nov.), Szabó József mint helyettes lelkész (1893. nov. 1894. szept.), ismét Szilágyi Sándor (1894. szept. 1895. aug. 19.). A jelenlegi lelkész: Imre Árpád, csak első lelkészkesztőt tett, segéd lelkész, a pankotai ev. ref. lelkész felügyelete alatt, 1895. augusztus 19-től.

Imre Árpád,
ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

NEKROLOG.

Lukács Ödön emlékezete.

Mélyen megrendítő hír hatása sujtotta le a felső szabolcsi ev. ref. e. megye lelkészi karát, egyházi előjáróit: sőt az egész e. megye minden nemű és rangú tagjait, f. évi márczius 1-ső napjáról kelve, midőn Lukács Ödön nyiregyházi lelkész és esperes halálhíre közöttünk elterjedett. Megdöbbsent, megrendült mindenki a hirre, hogy a testben-lélekben oly erős, az élet delén levő, szakadatlan munkában edzett, testileg talán még tulerősnek is látszó férfiu drága életét, a halál angyala f. évi márcz. 1-én, d. u. 6. órakor, néhány napi gyengélkedés után, hirtelen és váratlanul eloltotta,

Lukács Ödön neve és egyénisége olyan általánosan ismeretes volt mindnütt e hazában, a hol az egyházi ügyek iránt érdeklődtek, munkássága oly kiterjedt és széleskörű volt, hogy én az ő szellemi képe és egyéniségének megrajzolására egy rövid nekrolog keretében nem vállalkozhatom; mivel akkor foglalkoznom kellene vele, mint nagy sikereket elért lelképásztorral, mint szó-nokkal, mint költővel, mint egyházi beszéd és imairóval s mint kormányzó esperessel; de erre most sem elegendő idővel, sem ahoz való nyugodt kedélylyel s tárgyilagossággal, a vesztesség és fájdalom hatása alatt nem rendelkezem. Túrje el azért az olvasó s bocsásson meg nekem, ka e kiemelkedő, tanulságos szakadatlan munkában eltölt életnek csak vázlatos ismertetésére szoritkozom.

Született Lukács Ödön dicsőült esperesünk Sályiban, (Szathmárm.) 1843 ban. Édes atya Lukács István szintén lelkész volt Sályiban, utobb Kocsordon, hol elemi iskoláit végezte. Az 1851—2-dik iskolai évben édes-anya már bevitte Sárospatakra, hol az I. gymn. osztályba iratta be. Az 1860-dik évben már akadémiai hallgató s mint ilyen pályadíjakat nyer. Az ifjusági önképző társulat körében már feltűnt verseivel s még inkább szavalatai es szónoklataival. Az önképző társulatnak, Erdélyi János elnöklete alatt, előbb jegyzője, utobb titkára. A betegsegélyző egyesületnek is jegyzője vala. Az 1864—5. évben esküdt diák és a tanári szék jegyzője, 1865—6-ban a II. gymn. osztály tanára, mint segédtanár, 1867—8-ban főiskolai szenior. Ez után külföldre öhajtott menni, tanulmányainak betetőzése végett, de ebben súlyos betegsege meggátolta. Felemlítendő még iskolai életéből, hogy midőn a 60-as évek első felében, dr. Ballagi Mór, a pesti ref. teológia tanára, Szeremley Gábor sárospataki tanár Dogmatikáját szigoruan bírálta, a bírálattal szemben Lukács Ödön és Kiss Kálmán, (jelenben nkörösi tanítóképezdei igazgató-tanár) a Szeremley Dogmatikájának védelmére kelttek a „Prot. Egyh. és Isk. Lapok“ hasábjain. Betegeskedése elütvén azon céljától, hogy a külföldi egyetemeket meglátogathassa, 1859-ben letette Sárospatakon a segédlelkészi vizsgát s a felső-szabolcsi e. megyébe kebeleztetett be a zsurki egyházba, Béressy József e. ker. képviselő mellé. Azonban alig töltött itt néhány hónapot, már akkkor a

Nyiregyházáról N.-Kállóba választott Gyöngyössy Sámuel, szinte nagyhirű szónok és egyházi beszéd- és imairó pap helyére választatott meg rendes lelkészül Nyiregyházára, 1870, február havában. E választás ellen e. megye és e. kerület kifogásokat emelt alaki hibák miatt s a választás megsemmisítettett; de a költő-papért s nagyhirű és mézajku szónokért rajongó nyiregyházi ref. hivek ismételten csak Lukács Ödönt választották meg lelkészökül, a mit ő azzal hálált meg, hogy bár az e.-megye jobb jövedelmű egyházai: Pátroha, Buj, Pazony, sőt 1883. Debreczen is a Zagyva Imre helyére megválasztotta és meghitta Ielkipásztorául, Lukács Ödön Nyiregyházán ekkor is és haláláig maradt.

Mint lelkész Nyiregyházán alapjából uj templomot építettett, még a 70-es évek első felében. Azután közvetlen az egyházi telkek szomszédságában, közadakozás, gyűjtés utján vásárolt egy iskolához való telket, melyen 1894—5-ben két uj iskolát és egy tanító lakást építettett. 1886-ban szervezte a második tanítóságot; 1895-ben államsegély igénybevételével, az 1893. évi XXVI. t.-cz. alapján harmadik tanítóságot állított s szintén 1895-ben a már előbb megkezdett paplakot is felépítetttesörömmel telt el lelke, midőn el-el nézegette, hogy a nagy arányok szerint fejlődő Nyiregyháza egyik legszebb pontján, az uj templom mellett, egyfelől egy diszes, a kor kívánalmainak megfelelő iskola, másik részen egy diszes, kényelmes, új paplak állanak a régi romok helyén. E mellett a belmissió s egyháztársadalmi tevékenységre mindig nagy gondot fordított, hisz ezeknek köszönhette egyrésztől nagy sikereit is; a diakonusi intézményt, a presbyterium mellett régen életbe léptette. S a mit előre kellett volna bocsátani, az igehirdetést oly elragadó ékesszólással teljesítette, hogy nagyobb ünnepeken az uj templom is kevés volt a nagy számu intelligens hallgatóság befogadására. Hogy ünnepek alkalmával és ha a megyében előkelő család tagja halt meg, mindig őt hitták szónokul, itt környezetében mindnyájan tudtuk. A vármegyén, polgári ünnepek stb. alkalmával mindig vezérszónok. Szónoki nagy hirtévét különben még a pataki iskolában megalapította s babérait e téren halála napjáig szaporította.

Ezen irányu munkássága mellett 1872-ben „Kisebb versek“ cz. alatt egy kötet költeményt, 1870-ben „Ve-gyes költemények“ cz. alatt másik kötet költeményt adott ki; továbbá 1877-ben „Egyházi beszédek templomi és temetési használatra“; a Czelder Márton által szerkesztett „Ev. lelkészi tár“ 1888-ban kiadott vaskos füzete, a mint azt saját elbeszéléséből tudom, nagyobb részt az ő beszédeit tartalmazza; 1882-ben „Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imáit“, 1892-ben „Köznap i mádságokat, templomi használatra“, adott ki, melyben igen szép évszaki imákat is adott. Ezeken kívül kisebb dolgozatai, a „Lelkészi Tárban“ predikációi, a „Prot. Egyh. Isk. Lapok“-ban, a „Sárospataki Lapok“-ban, a „Vasárnapi Ujság“ s „Nefejejs“-ben számos cikkei és értekezései jelentek meg, melyek az ő sok tudását, gazdag elméleti ismereteit s előadási és leíró képességét igazolják. Ezeken felül 1886 és 1887-ben két kötetben megírta s kiadta „Nyiregyháza szabad, kiváltságolt város történetét.“ Ilyen sokoldalú, tehát költői, egyházi beszéd-, ima- és történetírói munkásságot fejtett ki roppant elfoglaltságai mellett, melyek mind az ő rendkívüli munkaerejéről és sokoldalú tudományos készségről tettek tanubizonyosságot.

Mint esperes az ország legtöbb anyaegyházat (83) számláló e.-megyéjének az élén állt. Mint más munkamezőkön, itt is erős akarattal, kitartással tört

előre s vitte, kényszerítette e. megyéjét és az e. megyéjebeli egyházakat is ügyeik, iskoláik, egyházi életök fejlesztésére. Most egyik, majd másik vidéken vizitált, hogy mindenik egyház ügyeit alaposan, személyesen, közvetlen tapasztalat alapján megismerje. E téren való munkásságát 1880–1896-ig vázolni egy életrajz keretében igen nehéz lenne; de tény, hogy elkövetett mindent, sokszor annak elvét tűzve maga elé: veletek, ha lehet, ellenetekre is, ha kell. Mi természetesebb, mint-hogy ilyenkor aztán ellenzőkre is talált; azonban ellenfeleit részint felmutatott sikereivel, részint szives, nyájas, barátságos, mindenkit szeretettel ölelő kedves modorával igyekezett lefegyverezni s meghódítani és magához csatolni, a mi mindenkor sikerült neki, annyira, hogy ismételt alkalmakkor mindig több-több szavazattal választottatott esperessé.

A már említett munkálkodási körön kívül tevékeny munkás tagja volt az e. kerületi gyűléseknek; mint esperes tagja az 1881–2. évi és az 1891–3. évi országos zsinatoknak, melyeken az autonómikus elveket valló vezéremberekkel harczolt egy vonalban s az egyházi önkormányzat és önkormányzati működési kör kiterjesztésének, szélesítésének vala híve s alapos, bátor és lelkes szószólója. Elnöke az e. kerületi egyházi értekezletnek, melynek alapításában is, mint egyik vezéregyenység vett részt s örült a lelke a debreczeni (1894. okt.) alakuló gyűlés és az 1895. évi nváradi gyűlés után, midőn tapasztalta, mennyi egyházfentartó és egyházépítő eszme vetetett azokon fel és beszélgetett meg, a melyek az e. kerületen természetöknél fogva, az adminisztratív keretében elő sem kerülhetnek: de a mely eszmék és elvek propagálása nélkül az egyházi élet gyümölcösöző, áldásthözó alig lehet.

A vármegyén tagja a legjelentékenyebb bizottságoknak: közigazgatási bizottság, állandó választmány, bíráló bizottság stb. Felszólalásai mindig döntőleg esnek a tanácskozás mérlegébe Nyiregyháza város képviselőtének s ott is minden városi bizottságnak irányadó tagja.

Ilyen nagy mezőn munkálkodó ember hűnyt el b. e. Lukács Ödön nyiregyházi lelkész és felsőszabolcsi esperes személyében. Annyi tudomány, hazájáért, egyházáért, családjáért oly melegen dobogó, nemes szív szakadt meg benne f. év márczius 1-én. Ezért volt aztán a temetése is oly óriási részvét, az emberek számlálhatatlan nagy száma mellett, mely sokaságnak se vége, se hossza nem volt. Nem fele, de hatodrésze sem fért be a templomba a gyászünnepélyre érkezett résztvevőknek, kik közt ott volt Kiss Áron püspöktől kezdve az egész e. megye papsága, Kállay András főispántól kezdve Szabolcsvármegye tisztikara és Nyiregyháza városának minden hitfelekezetű papjai s minden hitfelekezetű lakosai, osztály, vallás, rangkülönbség nélkül. Ilyenkor tetszik, miként becsülik és tisztelik azt, ki az elismerést, tiszteletet igazán érdemli. De mit ér mindez az ő elmaradott kedveseinek, a hű nő és gondos feleségnek és az árván maradt gyermekeknek? Mert hű neje: Fabriczius Irma mellett 6 kiskoru árva: István, m. kir. honv. főhadnagy, Ödön és Tihamér fiai, Ilona, Margit és Irma leányai keseregnek vigasztalhatatlan fájdalommal elvesztése felett. Halála előtt két héttel találkoztam vele utoljára én is a v. megyei állandó vál. ülésében, mikor már fájdalomról panaszkodott. Halála napján utban voltam, hogy meglátogassam, midőn halála hírért hozta a táviró s csak hideg tetemeihez érkezhettem. Itt búcsúzom én is a sokoldalú nagy készütségű, roppant munkaerővel megáldott embertől. *Have pia anima! . . .*

Görömbel Péter.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A debreczeni egyetem ügyében egy rendkívül öröndetes, sőt felemelő hír jutott el hozzánk az utolsó pillanatokban. Arról van szó, hogy Debreczen városa nem is annyit a mennyiről eddig beszélünk és a mennyit vezérczikünkben mi is kívánni mertünk, hanem ennél sokkal többet, igazán fejedelmi alapítványt tenne le a debreczeni egyetem céljaira, a mely által aztán nemcsak a három fakultás korlátoltabb méretekben való szervezése, hanem *azonnal egyetemmé való alakítása állami hozzájárulás nélkül* is lehetővé válnék. Adja Isten, hogy legyen sikere e tekintetben Szabó József Debreczen város derék főszámvevője törekvéseinek, a ki eléggé nem méltányolható lelkesedéssel dolgozik hónapok óta egy ily nagy-szerű alapítás pénzügyi előkészítése érdekében és a kinek sikerült oly módozatokat hozni javaslatba, a melyeknek alkalmazása mellett, a város minden különösebb megterhelése nélkül, eddig még páratlanul álló összegnek, t. i. *két millió frtnak* megajánlása által a debreczeni egyetem kérdése egy csapásra végleg eldöntetnék. Az egész ország közönsége már a gondolat nagyszerűsége által is meglepetve és tisztelettel tekint ma Debreczen felé, a melynek tanácsához az indítványt részletes és alapos tervszóval együtt Szabó József főszámvevő már be is terjesztette. Nagyon természetes, hogy a mi kisszerű kívánalmaink ily nagy gondolattal szemben elnémulnak s lelkünk ünnepies felbuzdulásával csatlakozunk az emelkedett szellemű indítványhoz, melyet támogatni köteles minden művelt ember, minden igaz polgára Debreczennek, ha e város jövő nagyágát komolyan munkálni akarja.

— A debreczeni főiskola anyagi és szellemi ügyeinek megvizsgálására kiküldött bizottságnak febr. 24-én megtartott ülése, a mint lapunk 9-ik számában említettük, a bölcsészeti fakultásra vonatkozó további teendőkkel is foglalkozott. E tárgyban eszmecsere fejlődött ki, melyről térhiány miatt csak most tehetünk röviden említést; de ezt annyival inkább tennünk kell, mert e tekintetben téves értesülések kerültek nyilvánosságra, a mint a budapesti „Protestans E. és I. Lap“ legutóbbi számának e tárgyról szóló cikke is tanúsítja. A további teendőkre vonatkozó albizottsági javaslatához dr. *Baczoni* Lajos bizottsági tag szólott első sorban, a ki előre bocsátván, hogy a f. fakultás felállítását ő is nemcsak a tanárképzés, hanem a theologiai és jogi szakok támogatása s az egyetem felé való közeledés érdekében is szükségesnek tartja, irányadóul kívánja tekintetni mindenekelőtt azt, hogy a tervezett böl. fakultás céljaira kizárólag olyan vagyoni erők és források használtsanak fel, a melyek egyenesen erre vannak rendelve, vagyis a más rendeltetésű és a főiskola közszükségeire szolgáló általános természetű vagyforrások szigorúan megkíméltsenek, mert különben a létező főiskolai intézeteknek már ma is sürgetős továbbfejlesztése válnék lehetetlenné. A bölcs. fakultást csak akkor tartja tényleg felállíthatónak, ha a maga teljességében, minden szakra kiterjedőleg s megfelelő tanári javadalmazásokkal szervezhető. Csonka fakultás zavarokat okozhatna a tanárképzésben, aránytalan megoszlását a tanárjelölteknek egyes tanszakok között; s ilyen tökéletlen szervezeti számára nemcsak a tanárképzés, de még a képzés jogát is alig lehetne az államnál kieszközölni. Kívánja továbbá egyidejűleg az akad. tanári javadalmak függőben hagyott időszerű rendezését, a többi kir. akadémiák mértékét legalább megközelítőleg. Végül sürgős feladatnak

tekinti hogy a millenniumi ünnepély alkalmát használjuk fel arra, miszerint Debreczen város bőkezűsége egy nagyobb alapítással tegye lehetővé a fakultás végleges szervezését. — *Kiss Albert* szólalt fel ezután, a ki részletesen kimutatni igyekszik, hogy az albizottság eddig is szem előtt tartotta azt a tekintetet, hogy más célra rendelt alapok a fakultás számára be ne vonnassanak. A tanári javadalmazások korszerű rendezésétől ő sem zárkózik el. A fakultás felállítását nem akarja épen ez évben erőszakolni, legfennebb azt elvileg kimondatni; de a fakultást egyelőre 12 tanszékkal is felállíthatónak véli. *Szell Kálmán* esperes örül, hogy e kérdések szóba hozatván, alkalma van nyilatkozni. Különösen hangsúlyozza, hogy e főiskola elsőrendű hivatását képező lelkész- és ezzel együtt tanítóképzés érdekei biztosítandók s ennél fogva mindaddig nem volna hajlandó új alkotásokba belemenni, a míg azon intézeti ágak igényei minden tekintetben kielégítve nincsenek. Végül *Kovács Lajos* tk. igazgató a fakultás kérdésével kapcsolatban a főisk. bentlakás rendezését is megoldandónak tartja. Mindezen kérdések megfontolása a kiküldött albizottság feladatává tétett. Nem áll tehát, mintha a küldöttség a fakultás felállítására iránt már most határozatot hozott volna.

— **A felső-szabolcsi** egyh.-megyéből illetékes kézből következő értesítést kaptuk: Egyházmegyei gondnok, *Lukács Ödön* elhalván, az esperesi teendők vitelével egyh. m. főjegyzőt és tanácsbírói Nagy Máthé Albert kis-létai lelkészt bizta meg, miután egyházmegyénk multjából két példa volt előtte, a mikor üresedés esetén a főjegyző helyettesített; de különben is a legidősb tanácsbíró betegeskedése miatt e megbízásnak alig tehetett volna eleget. A mint a temetésen nagy számmal jelen volt illetékes egyének nyilatkozataiból következtetni lehet, alapos a remény arra, hogy a L. Ö. halálával megüresedett esperesi hivatal s talán a közbizalom egyhangu nyilvánításával oly férfiú által lesz betöltve, ki hogy e nagy kiterjedésű és népes egyházmegyét jól kormányozni képes, bizonyítékát adta saját nagy egyháza példás kormányzásával; kinék e lapok s más egyházi irataink terén is kifejtett munkássága általánosan ismerte van s ki mint egyházkerületi képviselő élénk részt vett ügyeinkben. E férfiú *Görömbei Péter* n.-kállói lelkész s egyh. m. tanácsbíró. Az ő munkássága törvény- és rendszeretete, fáradságot nem ismerő tevékenysége mind arról biztosítanak, hogy megválasztása esetén egyházmegyénk kormányzata a legjobb kezekben lesz letéve.

F.-Szabolcsi.

— **Halálozás.** Dr. *Csiky Kálmán* egyetemi tanárt, a kitűnő tudóst és író, *Csiky Lajos* theol. tanár testvérbátyját, kit Debreczenhez s különösen a debreczeni kollegiumhoz több rendbeli tisztos kötelekek csatolnak, a napokban kimondhatatlanul fájdalmas vesztésé suttotta le, midőn szép családjának egyik legfőbb büszkeségét, 19 éves fiát, *Csiky Gyula* orvosnövendéket pár napi szenvedés után a halál elragadta. A testi és szellemi erők ritka gazdagságával megáldott ifju, a ki fényes tehetségei és kiváló szorgalma által messze kimagaslott tanuló társai felett, a legszebb reményeket vitte sirjába s megmérhetetlen fájdalmat és gyászt hagyott maga után a szerető családban. Ószinte fájó részvétünk s a Mindenható kegyelme nyhítse a szülők és testvérek szivettépő keserűségeit!

TARTALOM-JEGYZÉK: 1896 márczius 15. E. J. — Bölcsészeti fakultásunk. Dr. Bacsonyi Lajos. — Tárca: Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről. Dr. Bartók Jenő. — Tapasztalatok az „új rend“ hatásáról. Illyés Endre. — Tanulságok. Nagy Sándor. — Tanügy: Az érettségi vizsgálatok és a felmentések. Sinka Sándor. — Vegyes tanügyi hírek. r. v. — Közéletünk. A nagybányai egyházmegye lelkészi gyámintézete jövőjére vonatkozó kezelő-választmányi javaslat. A kezelő választmány jegyzője. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 18. A borossebesi ev. ref. egyház monographiájához. Imre Árpád. — Nekrológ. Lukács Ödön emlékezete. Görömbei Péter. — Különfélék. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. Főgymnáziumban megüresedett tanári állomásra pályázat hirdettetik.

A tanszék tárgyai: Természetrajz és Földrajz, a mely tárgyakból a megválasztandó tanár képesítését igazolni tartozik.

A tanszék javadalma: évi 1200 ft törzsfizetés; 5 izbeni 100—100 frtos ötödéves korpótlék; 400 ft lakpénz.

Csak ev. ref. vallásuak pályázhatnak.

A megválasztandó az orsz. tanári nyugdíjintézetnek az egyházkerületi megállapodások szerint jogosított és kötelezett tagja, a természetrajzi museumoknak pedig köteles öre és gondozója leend, s tanszékét az 1896/7 tanév megnyitásával és a bevett gyakorlat szerint tanszéke tudomány köréből vett székfoglaló értekezéssel foglalja el.

A heti órák mennyiségére nézve az „Egyházi Törvények“ 469 §-a, a képesítésre nézve pedig az orsz. középisk. törvény 29 §-a irányadó.

Pályázók kérvényeiket, védkötelezettségök teljesítéséről, képesítésökről, esetleg alkalmaztatásukról szóló bizonyítványaikkal s keresztlevelökkel felszerelve a tiszántúli ev. ref. Egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe folyó évi Ápril hó 7 napjáig adják vagy küldjék be. Debreczen, 1896. Márcz. 6.

KISS ÁRON

püspök.

Pályázat rendes tanári állásra.

A sepsi-szentgyörgyi államilg segélyezett ev. ref. Székely Mikó-kollegiumhoz (főgymnasium) az ó-classica philologiai rendes tanári székre pályázat hirdettetik.

E tanszék javadalma: 1200 ft évi rendes fizetés, két, esetleg több izben 100 ft ötödéves szolgálati korpótlék és 250 ft lakpénz, vagy természetben lakás.

Pályázni óhajtok életkorukat, végzett tanulmányaikat, képesítettséget feltüntető okmányokkal felszerelt folyamodványukat az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsához czimezve a sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó kollegium előjáróságához folyó évi április hónap 2-ik napjáig nyujtsák be.

A megválasztandó rendes tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek köteles tagja leend.

Csak ev. ref. vallásuak folyamodványai fognak tekintetbe vétetni.

Okleveles pályázó hiányában e tanszék helyettes tanárral fog betöltetni, mely esetben a javadalom 800 ft évi fizetés lesz.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsától. Kolozsvárt, 1896. évi márczius hónap 2-án.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolossvári,
elnök helyettes.